МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Тестові завдання з географії для підготовки до ЗНО

Навчальний посібник

Укладач Оксана ГЕРАСИМЕНКО

Вінниця

2023

УДК 91(075.8)
Т 36

Рецензенти:
Браславська О.В., доктор педагогічних наук, професор Умангського педагогічного університету імені Павла Тичини;
Солошенко О.В., вчитель географії вищої кваліфікаційної категорії Тальнівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №2 Тальнівської міської ради Звенигородського району Черкаської області;
Плющ Т.М., консультант центру професійного розвитку педагогічних працівників управління освіти та гуманітарної політики Уманської міської ради.

Рекомендовано до друку вченою радою природничо-географічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 6 від 30.01.2023)

Т 36

Тестові завдання з географії для підготовки до ЗНО: навч. посіб. / МОН України, Уманський держ.пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О.В. Герасименко. Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2023. 168 с.

УДК 91(075.8)

У посібнику запропоновано тестові завдання з географії за темами «Загальна географія», «Географія материків і океанів», «Україна на карті світу. Природні умови і ресурси України», «Населення», «Регіони і країни. Світове господарство». Окремо висвітлено розв'язування географічних задач.

Для учнів, учителів географії закладів загальної середньої освіти та всіх, хто цікавиться географією.

ЗМІСТ

Передмова……... 4

Загальна географія…… 5

Географія материків і океанів…… 41

Україна на карті світу. Природні умови і ресурси України…… 47

Населення ……... 58

Регіони та країни. Світове господарство…….. 69

Географічні задачі……. 112

Довідковий матеріал……. 123

Формули з географії…….. 124

Словник-довідник……. 127

Геохронологічна таблиця…… 154

Загальні відомості про суверенні держави…….. 155

Загальні відомості про залежні території……. 162

Історико-географічні макрорегіони світу……. 164

Список використаних джерел……. 165

ПЕРЕДМОВА

У збірнику скомпоновано тестові завдання з географії за темами «Загальна географія», «Географія материків і океанів», «Україна на карті світу. Природні умови і ресурси України», «Населення», «Регіони і країни. Світове господарство». Окремо висвітлено розв'язування географічних задач.

Посібник допоможе не лише ознайомитись з типами завдань, а й зрозуміти особливості виконання тестів, запобігти найбільш розповсюдженим помилкам.

Завдання, запропоновані у посібнику складаються з чотирьох форм: завдань з вибором однієї правильної відповіді, завдань на встановлення відповідності («логічні пари»), завдань відкритої форми із короткою відповіддю і завдань із вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповідей.

Кожне завдання містить правильну відповідь. Посібник упорядковано з використанням типових завдань зовнішнього незалежного оцінювання з географії 2008-2021 років.

Посібник містить словник-довідник з основними поняттями, формули, інформаційний матеріал, який необхідний для виконання завдань.

Опрацювання посібника дасть змогу учням впевнено впоратися із тестовими запитання та задачами при підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання з географії, різних етапів географічних олімпіад.

Для учнів, які хочуть поглибити знання з географії, вчителів географії, студентів.

ЗАГАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

1. Які наукові наслідки Першої навколосвітньої подорожі?

А досягнуто точки Північного полюса й узбережжя Антарктиди
Б доведено, що Земля має форму кулі, а всі океани сполучені між собою
В виявлено, що на Землі площа суходолу більша, ніж поверхні океанів
Г підтверджено існування шести материків і чотирьох океанів

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

2. Три навколосвітні плавання здійснили експедиції, які очолював

А Абел Тасман
Б Джеймс Кук
В Васко да Гама
Г Марко Поло

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

3. Яке значення морських експедицій, очолюваних Х. Колумбом?

А відкрито нову частину світу для європейців
Б прокладено морський шлях з Європи до Індії
В створено першу карту шести континентів
Г пройдено каналом з Атлантики в Тихий океан

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

4. Яке значення першої навколосвітньої експедиції, очолюваної Фернаном Магелланом?

А доведено, що Земля має кулясту форму
Б створено першу географічну карту світу
В відкрито європейцями нову частину світу
Г виокремлено шість материків і чотири океани

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

5. Від якого півострова вирушили у плавання кораблі експедицій під командуванням Х. Колумба і Ф. Магеллана?

А Скандинавського
Б Піренейського
В Апеннінського
Г Балканського

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

6. Перші відомості про природу навколополярних областей Північного Льодовитого океану було здобуто завдяки дрейфу судна під командуванням

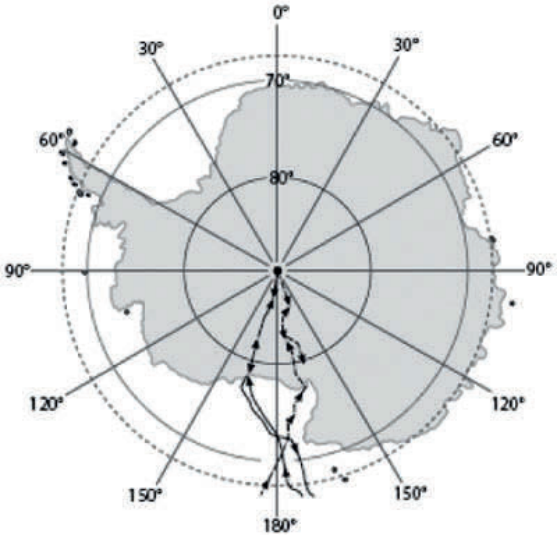
А Ф. Нансена.
Б Ф. Маґеллана.
В Д. Лівінгстона.
Г М. Міклухо-Маклая.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

7. На картосхемі позначено маршрути експедицій

А Р. Амундсена, Р. Скотта.
Б А. Веспуччі, А. Гумбольдта.
В А. Тасмана, Дж. Кука.
Г Б. Діаша, Васко да Гами.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

8. Який висновок було зроблено М.М. Миклухо-Маклаєм на основі досліджень, проведених на березі затоки Астролябія (нині Берег Маклая)?

А острови між Австралією та Євразією мають материкове походження
Б народи планети знаходяться на різних етапах демографічного переходу
В виникнення расових відмінностей зумовлене природними умовами життя людей
Г аборигени Австралії та Океанії є вихідцями з Південної та Східної Азії

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

9. Хто з географів досліджував розвиток і розміщення продуктивних сил в Україні, розробив схему її економічного районування?

А В. Вернадський
Б С. Рудницький
В К. Воблий

Г В. Докучаєв

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

10. Протоку, що відокремлює Азію від Північної Америки, відкрив

А Афанасій Нікітін.
Б Семен Дежньов.
В Олександр Гумбольдт.
Г Микола Пржевальський.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

11. Північний Льодовитий океан досліджували

А Д. Кук, А. Тасман.
Б Х. Колумб, Ф. Магелан.
В Ф. Нансен, Р. Амундсен.
Г М. Пржевальський, А. Нікітін.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

12. Експедиція під керівництвом якого мореплавця здійснила першу навколосвітню подорож і довела, що Земля має кулясту форму?

А Абеля Тасмана
Б Джеймса Кука
В Фернана Маґеллана
Г Христофора Колумба

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

13. Які дослідження на території України здійснювала експедиція Руського географічного товариства, очолювана П. Чубинським?

А геологічні
Б метеорологічні
В гідрологічні
Г етнографічні

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

14. Який учений вперше застосував назву «географія» до науки про Землю?

А Арістотель
Б Ератосфен
В Меркатор
Г Бехайм

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

15. Установіть відповідність між регіонами та іменами відомих географів, які проводили на цих територіях географічні дослідження.

1 Антарктида	**А** Роберт Скотт
2 Центральна Азія	**Б** Микола Миклухо-Маклай
3 Південна Америка	**В** Давид Лівінгстон
4 Південна та Центральна Африка	**Г** Олександр Гумбольдт
	Д Микола Пржевальський

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь:
1-А, 2-Д, 3-Г, 4-В

16. Установіть відповідність між прізвищем дослідника України та його науковим внеском у розвиток вітчизняної географії.

1 Володимир Вернадський	**А** перший президент АН України, розвинув учення про біосферу
2 Павло Тутковський	**Б** засновник фізичної географії в Україні, організатор Українського науково-дослідного інституту географії і картографії
3 Степан Рудницький	**В** один із фундаторів ландшафтознавства, обґрунтував можливість розведення лісів у степовій зоні
4 Георгій	**Г** автор першої схеми природно-

Висоцький	географічного районування України, описав її природні комплекси
	Д видатний ґрунтознавець, досліджував ґрунти лісостепу та степу України, зокрема Полтавщини

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-А,2-Г,3-Б,4-В

17. Який географічний об'єкт став відомим європейцям в епоху Великих географічних відкриттів?

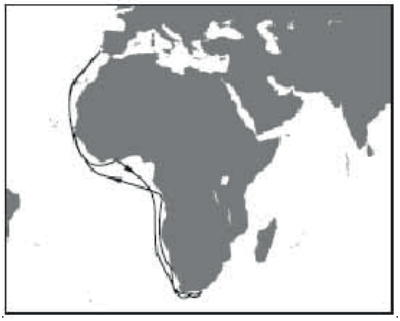
А Антарктида
Б Тихий океан
В Маріанський жолоб
Г Північний полюс

Позначте відповідь:

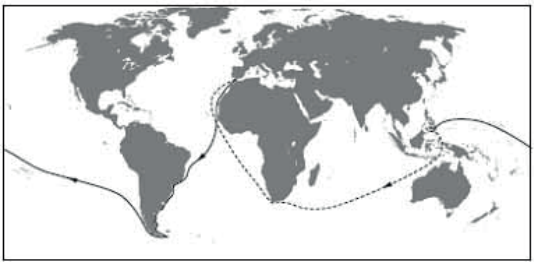
А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь: Б

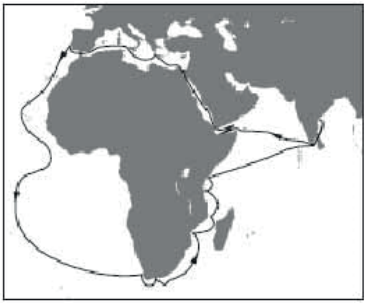
18.На якій картосхемі позначено шлях першої експедиції Христофора Колумба?
А

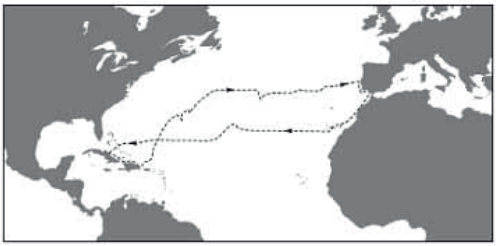
Б

В

Г

Позначте відповідь:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь: Г

19. Північний Льодовитий океан досліджувала експедиція під керівництвом

А Д. Кука
Б Х. Колумба
В Ф. Магеллана
Г Ф. Нансена

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

20. Яке значення мала експедиція під керівництвом Ф. Беллінсгаузена і М. Лазарєва?

А доведено існування Пангеї
Б підкорено Північний полюс
В відкрито шостий материк
Г виокремлено чотири океани

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

22. Яку частину світу було відкрито європейцями під час пошуку морського шляху в Індію?

А Азію
Б Австралію
В Америку

Г Антарктиду

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

23. Хто з видатних мореплавців довів, що Євразію й Північну Америку розділяє протока?

А Абель Тасман
Б Вітус Беринг
В Марко Поло
Г Джеймс Кук

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

24. Хто першим досяг Південного полюса?

А Р. Пірі
Б Р. Скотт
В Р. Амундсен
Г Ф. Беллінсгаузен

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

25. Якої частини світу немає на глобусі, створеному Мартіном Бехаймом у 1492 році?

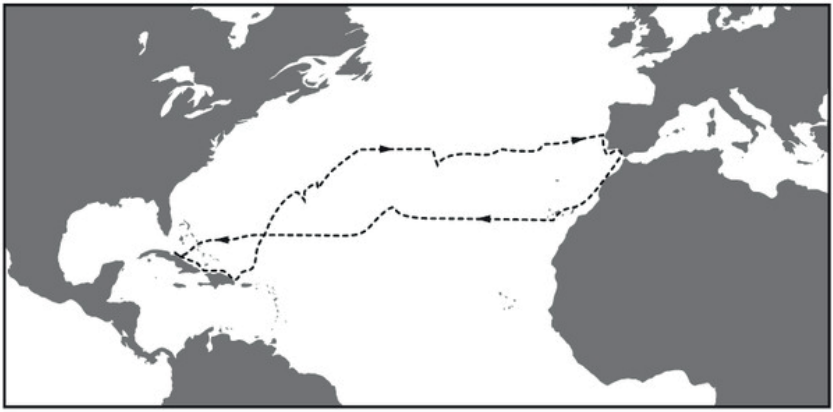
А Африки
Б Америки
В Європи
Г Азії

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

26. Хто очолював шлях експедиції, яку позначено на рисунку?

А Фернандо Магеллан
Б Христофор Колумб
В Васко да Гама
Г Джеймс Кук

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

27. Які наукові наслідки Першої навколосвітньої подорожі?

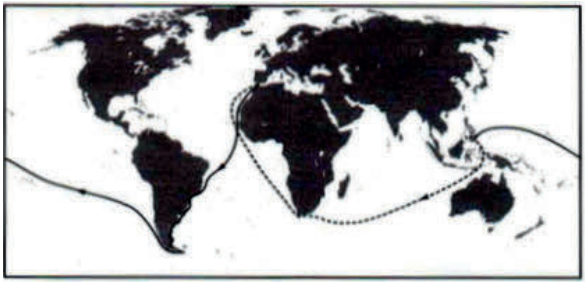
А досягнуто точки Північного полюса й узбережжя Антарктиди
Б доведено, що Земля має форму кулі, а всі океани сполучені між собою
В виявлено, що на Землі площа суходолу більша, ніж поверхні океанів
Г підтверджено існування шести материків і чотирьох океанів

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

28. Хто очолював шлях експедиції, яку позначено на рисунку?

А Христофор Колумб
Б Фернандо Магеллан
В Вітус Беринг
Г Васко да Гама

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

29. Морський шлях з Європи до Індії прокладено експедицією, яку очолював

А Америго Веспуччі
Б Джеймс Кук
В Марко Поло
Г Васко да Гама

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

30. Яку частину Світового океану перетнули експедиції Х. Колумба й Ф. Магеллана?

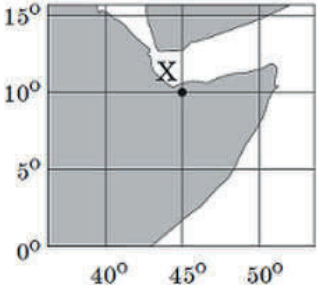
А Середземне море
Б Атлантичний океан
В Мексиканську затоку
Г протоку Дрейка

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

31. Визначте координати точки Х, що позначена на фрагменті карти.

А 10◦ пд. ш., 45◦ зх. д.
Б 10◦ пн. ш., 45◦ сх. д.
В 45◦ пд. ш., 10◦ зх. д.

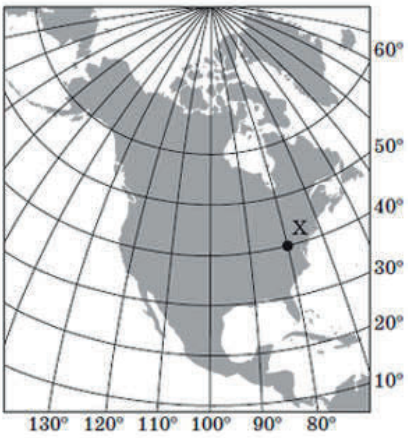
Г 45◦ пн. ш., 10◦ сх. д.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

32. Визначте координати точки, яку позначено на фрагменті карти буквою Х.

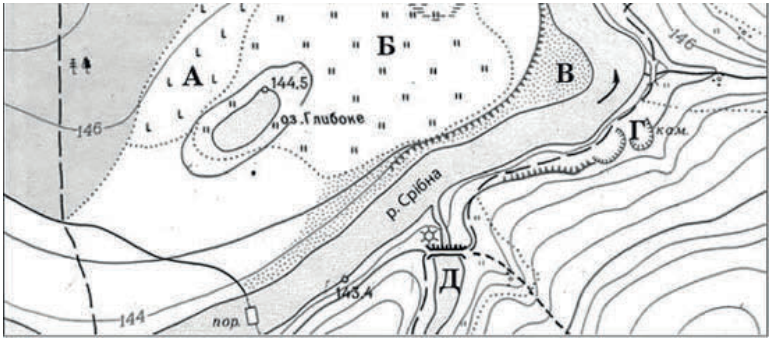
А 40◦пн. ш., 80◦сх. д.
Б 40◦пн. ш., 80◦зх. д.
В 80◦пн. ш., 40◦сх. д.
Г 80◦пн. ш., 40◦зх. д.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

33. Установіть відповідність між видом діяльності та найбільш придатною для нього ділянкою, що позначена буквою на фрагменті топографічної карти.

1 насадження лісу на місці вирубаного
2 розведення риби
3 видобування будівельного каменю
4 окультурення пасовища

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-А, 2-Д, 3-Г, 4-Б.

34. Яка характеристика річки Совки, зроблена за планом місцевості, є правильною?

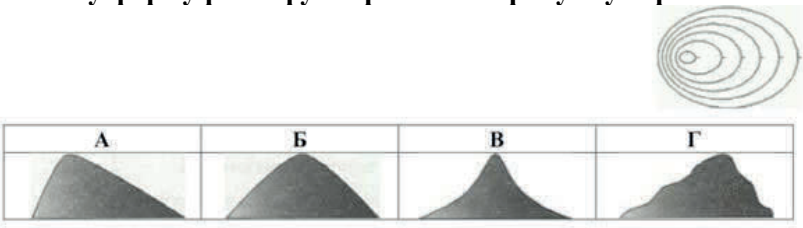
А річка Совка тече з північного сходу на південний захід
Б правий берег річки Совки крутий, обривистий
В річка Совка є правою притокою Вершиці
Г береги Совки у нижній течії вкриті рідколіссям

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В.

35. Яку форму рельєфу зображено на рисунку горизонталями?

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А.

36. Розгляньте фрагмент топографічної карти. Оцініть рельєф місцевості між річкою Андогою та населеним пунктом Мостище. Визначте відрізок шляху, на якому велосипедисту буде найважче їхати від мосту через Андогу до Мостища.

А 1 → 2
Б 2 → 3
В 3 → 4
Г 4 → 5

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В.

37. Який час показує встановлений на шкільному географічному майданчику сонячний годинник?

А Всесвітній
Б поясний
В місцевий
Г літній

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

38. Щоб спроектувати в Україні мережу заводів з виробництва біодизельного палива з насіння ріпаку, потрібно передусім скористатися тематичною картою

А «Машинобудування».
Б «Хімічна промисловість».
В «Технічні культури».
Г «Рекреаційні ресурси».

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

39. Установіть відповідність між географічним об'єктом (явищем) і способом, яким він (воно) зображується на картах України.

1 ступінь забруднення в межах держави
2 природні зони
3 тварини, занесені до Червоної книги
4 рудний басейн

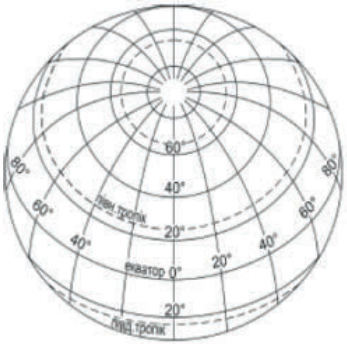
А спосіб ареалів
Б спосіб ізоліній
В спосіб картограм
Г спосіб якісного фону
Д спосіб значків (позамасштабних)

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-В,2-Г,3-Д,4-А.

40. На карті, яку створює картограф у проекції, яку зображено на рисунку, не буде позначено

А Північної Америки.
Б Австралії.
В Євразії.
Г Африки.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

41. До узбережжя якого материка прибуде судно, що рухається, не змінюючи курсу, від берегів Японії за азимутом 90°?

А Австралії
Б Антарктиди
В Південної Америки
Г Північної Америки

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

42.Що характерне для осередку землетрусу?

А розрив і зміщення земної кори

Б перетворення магми на лаву
В виникнення цунамі
Г утворення зсувів

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

43. Укажіть головну причину утворення й закономірного розташування сучасних материків.

А метаморфізація гірських порід
Б коливальні рухи земної кори
В рух літосферних плит
Г виверження вулканів

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

44. У рифтових зонах серединно-океанічних хребтів відбувається

А розходження літосферних плит.
Б зіткнення літосферних плит.
В складкоутворення по краях літосферних плит.
Г занурення літосферних плит одна під одну.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

45. Які острови мають вулканічне походження?

А Гавайські
Б Мальдівські
В Філіппінські
Г Великі Зондські

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

46. Розгляньте таблицю, яку склали геологи, досліджуючи відслонення. Визначте сумарну товщину (м) гірських порід палеозойського віку

Порода	Геологічний період	Товщина (м)
Пісок	Палеогеновий	10
Вапняк	Юрський	6
Вугілля	Кам'яновугільний	3
Глина	Кембрійський	11

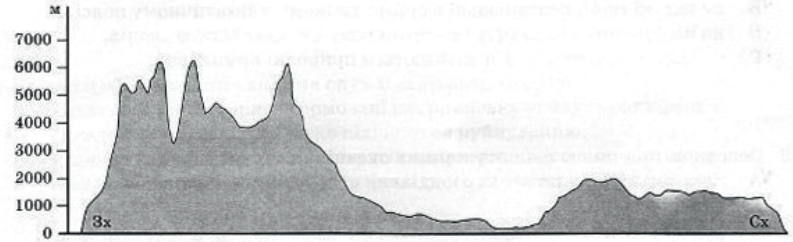
А 9 м
Б 14 м
В 19 м
Г 24 м

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

47. Профіль поверхні якого материка вздовж паралелі 20∘зображено на рисунку?

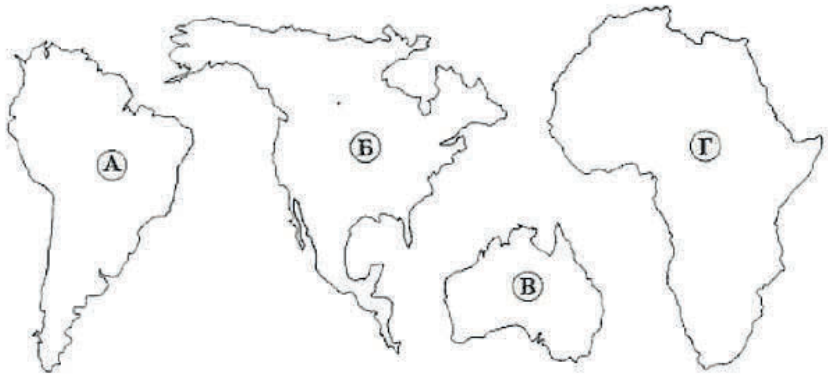
А Африки
Б Австралії
В Північної Америки
Г Південної Америки

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

48. Материк, в основі якого лежить давня платформа - частина Лавразії, на рисунку позначено буквою

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

49. До групи осадових гірських порід уламкового походження відносять

А кам'яне вугілля.
Б кам'яну сіль.
В вапняк.
Г пісок.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

50. Установіть відповідність між материком і гірською системою, що знаходиться на ньому.

1	Африка	**А**	Аппалачі
2	Австралія	**Б**	Великий Вододільний хребет
3	Євразія	**В**	Атлас
4	Північна Америка	**Г**	Гімалаї
		Д	Анди

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-В,2-Б,3-Г,4-А.

51. У якій геосфері відбуваються явища, що породжують цунамі?

А літосфері
Б біосфері
В атмосфері

Г гідросфері

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

52. Установіть відповідність між тектонічною платформою та рівниною, якою частина цієї платформи виражена в рельєфі.

1 Південноамериканська
2 Північноамериканська
3 Східноєвропейська
4 Індостанська

А Придніпровська низовина
Б Центральна рівнина
В плоскогір'я Декан
Г Бразильське плоскогір'я
Д Центральні рівнини

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-Г,2-Д,3-А,4-В.

53. Що спільного в рельєфі Африки, Австралії та Південної Америки?

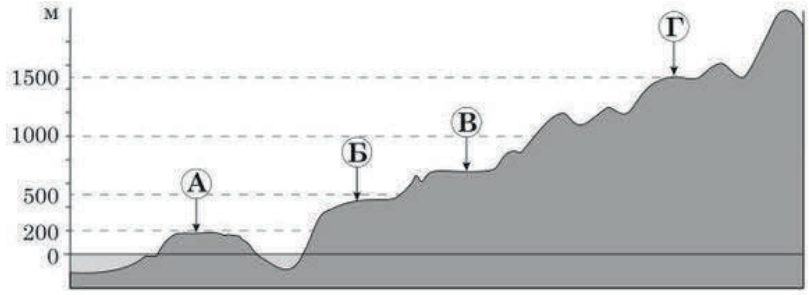
А на півночі цих материків - плоскогір'я, а на півдні – низовини
Б у центральній частині кожного материка - гори й нагір'я
В на цих материках переважають рівнини різної висоти
Г домінують низовини з ерозійними формами поверхні

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

54. Якою буквою на рисунку позначено височину?

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

55. Давні за віком гори, що утворилися в період герцинського горотворення (палеозойська ера), є високими й мають круті схили, тому що

А складені породами кайнозойського віку, які не руйнуються
Б розташовані в регіоні, де слабкий вплив зовнішніх сил Землі
В змінені інтенсивною вулканічною діяльністю в архейську еру
Г зазнали підняття протягом наступних періодів горотворення

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

56.Як називається короткочасне раптове підняття води в річці?

А заплава
Б межень

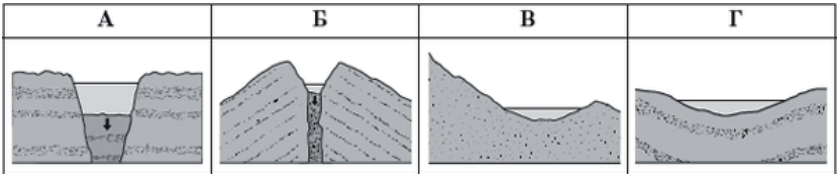
В повінь
Г паводок

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

57. Враховуючи форму і глибину Байкалу, визначте, на якому рисунку відображено походження його озерної улоговини.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

58. Чому Перуанську течію з температурою води +20 °С називають холодною, а Північноатлантичну з температурою +2 °С - теплою?

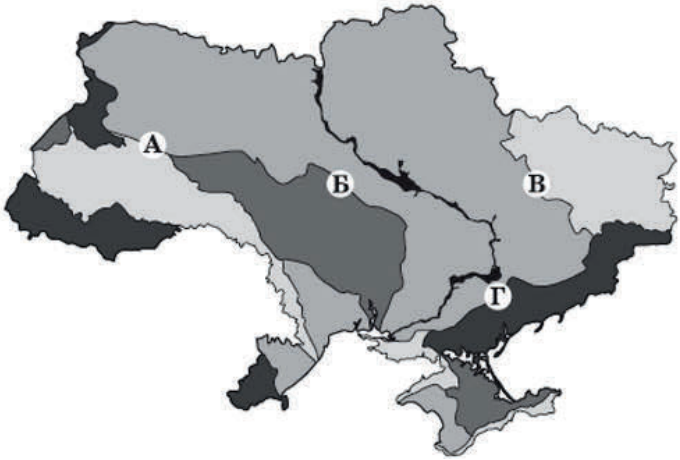
А Перуанська течія сформувалася в Південній півкулі, а Північноатлантична - у Північній
Б Перуанська течія проходить біля узбережжя материка, а Північноатлантична перетинає океан
В Перуанська течія несе холоднішу воду, ніж водна маса океану в цих широтах, а Північноатлантична - теплішу
Г Перуанська течія прямує від екватора на південь, Північноатлантична - з півночі до екватора

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

59. Який із вододілів, що позначені буквами на картосхемі України, перетинає канал Дніпро-Донбас?

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

60.Для якої області помірного кліматичного поясу характерна найнижча температура повітря взимку?

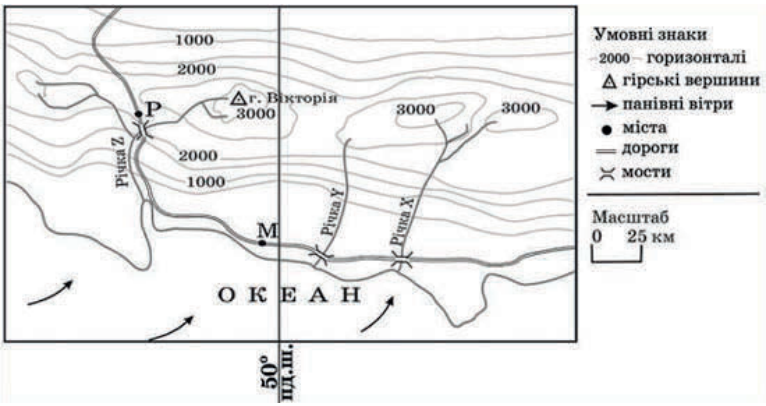
А морського помірного
Б помірно континентального
В континентального
Г мусонного

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

61. Розгляньте карту уявної ділянки земної поверхні. Укажіть правильне твердження щодо природи цієї місцевості.

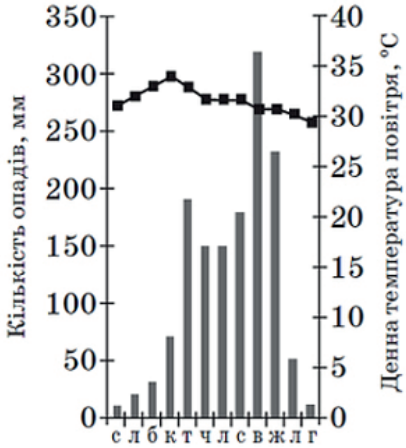
А гори низькі, з асиметричними схилами
Б річки короткі, маловодні, можуть пересихати влітку
В клімат формують морські помірні повітряні маси
Г ландшафти гілей з підняттям угору переходять у савани і рідколісся

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

62. Сім'я з України планує пляжно-купальний відпочинок на одному з нових курортів Південно-Східної Азії. Проаналізуйте відображені на кліматограмі характеристики клімату цього регіону та порадьте пересічному українцю найбільш комфортні для такого відпочинку місяці року.

А грудень, січень, лютий
Б березень, квітень, травень
В червень, липень, серпень
Г вересень, жовтень, листопад

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

63. Визначте чинники, що зумовлюють найбільшу порівняно з іншими материками середньорічну кількість опадів у Південній Америці.

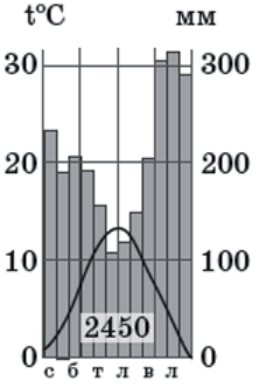
1 материк оточений з усіх боків водами Світового океану
2 в екваторіальних широтах розташована найширша частина материка
3 біля східного узбережжя материка проходять теплі течії
4 на сході материка простягається гірський хребет
5 над материком сформувалась область високого атмосферного тиску
6 пасати з океану проникають далеко вглиб материка

7 вічнозелена рослинність на материку має низький показник альбедо

Впишіть цифри:

Відповідь: 236

64. Для якої кліматичної області Північної Америки характерні відображені на кліматодіаграмі показники?

А помірного морського клімату
Б помірного мусонного клімату
В тропічного вологого клімату
Г субтропічного континентального клімату

Позначте відповіді:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь:А

65. Де в Україні метеорологи реєструють найбільшу річну суму опадів?

А у північних районах Полісся
Б на схилах Волинської височини

В на Південному березі Криму
Г в Українських Карпатах

Позначте відповіді:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь:Г

66. Які характерні особливості антициклону спричиняють посилення смогу в містах із високим рівнем забруднення повітря, особливо влітку?

1 низький атмосферний тиск
2 нисхідні потоки повітря
3 велика захмареність неба
4 низька ймовірність опадів
5 слабкий вітер
6 висока відносна вологість повітря

Впишіть цифри:

Відповідь: 145

67.У якому географічному поясі поширені коричневі ґрунти?

А субтропічному
Б тропічному
В субекваторіальному
Г екваторіальному

Позначте відповіді:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь:А

68. Якщо на рівнинних просторах серед моря злакових трав з'являється гуанако, проноситься кілька білохвостих оленів, сторожко пригинає голову нанду, і лише вітер здаля доносить голоси гаучо, то це − заповідна територія, де охороняється вцілілий острівець

А саван на Заході Африки.
Б степів у Середній Азії.
В прерій у Північній Америці.
Г пампи в Південній Америці.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

69. Укажіть правильну відповідність*»природна зона - тип ґрунтів, характерний для неї»*.

А хвойні ліси - підзолисті
Б широколисті ліси - каштанові
В вологі вічнозелені ліси -коричневі
Г твердолисті вічнозелені ліси – чорноземні

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

70. Які ґрунти на території України є азональними?

А дерново-підзолисті
Б каштанові
В чорноземні
Г лучні

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

71. Якщо землі зрошують артезіанськими водами, то після стрімкого зростання продуктивності цих земель відбувається поступове зниження їхньої родючості. Визначте основну причину цього явища.

А заболочування
Б підтоплення
В підвищення кислотності
Г вторинне засолення

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

72. Яка природна зона в Євразії та в Північній Америці простягається суцільною смугою із заходу на схід, перериваючись лише в гірських районах?

А тайга
Б мусонні ліси
В савани й рідколісся
Г вічнозелені твердолисті ліси й чагарники

Відповідь: А

73. Прочитайте уривок із літературного твору: »... *Ліс стояв навкруги такий старий, високий і густий, що навіть повітря здавалося спертим. Місцями просіка була залита водою, ... по обидва боки стелилося лісове болото, зелене і темне, покрите очеретами і дрібним вільшняком*…». Укажіть заповідник, у якому описаний ландшафт охороняється як типовий.

А «Асканія-Нова»
Б «Михайлівська цілина»
В Рівненський
Г Карадазький

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

74. Прикладом раціонального природокористування є

А розвиток землеробства екстенсивним шляхом.
Б упровадження зворотного водопостачання на підприємствах.
В захоронення ядерних відходів у рідконаселених районах.
Г переобладнання ТЕС на використання мазуту замість природного газу.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

75. Установіть відповідність між напрямом географічного прогнозування та передбачуваним негативним явищем.

1геоморфологічне прогнозування	**А** пересихання малих річок
2 метеорологічне прогнозування	**Б** активізація зсувів
3 гідрологічне прогнозування	**В** загроза смерчу
4 демографічне прогнозування	**Г** депопуляція населення
	Д поглиблення економічної кризи

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д

1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-Б 2-В 3-А 4-Г

ГЕОГРАФІЯ МАТЕРИКІВ ТА ОКЕАНІВ

1. Виберіть рекордні об'єкти світу, інформацію про які потрібно включити до розділу «Австралія» у географічному довіднику.

1 найбільше за обсягом видобування родовище бокситів Уейпа
2 найпівденніше місто-мільйонер Мельбурн
3 найбільший за вантажообігом морський порт Шанхай
4 найвисокогірніша залізнична станція Тангла (5068 м над рівнем моря)
5 найпотужніша гідроелектростанція «Три ущелини»
6 найдовша огорожа (5614 км) для захисту від диких тварин
7 найбільший християнський храм — собор святого Петра

Впишіть цифри:

Відповідь: 126

2. Яке твердження щодо географічного положення Австралії правильне?

А уся територія Австралії розташована в Західній півкулі
Б Південний тропік перетинає Австралію майже посередині
В Австралія омивається водами Атлантичного та Індійського океанів
Г найближче до Австралії розташований материк Південна Америка

Позначте відповіді:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь:Б

3. На Бразильському плоскогір'ї розташовані великі родовища високоякісних залізних руд тому, що ця частина материка є

А кристалічним щитом.
Б зоною неотектонічних рухів.
В областю молодої складчастості.
Г прогином давньої платформи.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

4. Найповноводніша річка Африки, що двічі перетинає екватор, –

А Ніл.
Б Конго.
В Нігер.
Г Замбезі.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

5. Укажіть характерну ознаку льодовикового покриву Антарктиди.

А льодовиковий купол охоплює майже половину площі материка
Б максимальна товщина льодовика не перевищує 550 метрів
В лід сповзає в океан, утворюючи великі шельфові льодовики
Г льодова поверхня зумовлює велику різноманітність ландшафтів

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:В

6. Розташуйте послідовно (з півночі на південь) природні зони Східноєвропейської рівнини.

А степи
Б тундра
В лісостепи
Г тайга

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**
1				
2				
3				
4				

Відповідь: 1-Б, 2-Г, 3-В, 4-А

7. В Австралії поверхневий стік найменший серед усіх материків: тільки 10 - 13% атмосферних опадів потрапляє до річок та інших водойм. Що зумовило таке співвідношення опадів і поверхневого стоку?

1 живлення річок переважно талими водами
2 високий показник випаровування
3 поглинання вод карстовими пустотами
4 поширення водопроникних піщаних порід
5 вихід на поверхню кристалічного фундаменту платформи
6 розташування вододілу посередині материка

Впишіть цифри:

Відповідь: 234

8. Для рельєфу Євразії характерною особливістю є те, що

А азійська частина материка більш рівнинна, ніж європейська.
Б поверхня східної частини материка вирівняна давнім льодовиком.
В найбільші рівнини утворились у передгірних прогинах земної кори.
Г найвищі гори належать до Альпійсько-Гімалайського складчастого поясу.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Г

9. Яку тварину було завезено в Америку іспанськими конкістадорами?

А

Б

В

Г

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

10. Чому Австралія є найпосушливішим материком?

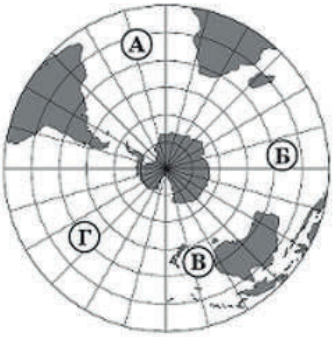
А територія материка розміщена переважно у тропічному поясі з високим тиском
Б центральна частина Австралії з усіх сторін оточена горами
В з Антарктики в глиб материка проникають сухі та холодні повітряні маси
Г біля берегів Австралії проходять лише холодні океанічні течії

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

11. Якою буквою на карті позначено акваторію Індійського океану?

Позначте відповіді:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь:Б

УКРАЇНА НА КАРТІ СВІТУ

ПРИРОДНІ УМОВИ І РЕСУРСИ УКРАЇНИ

1. Україна розташована

А на захід від Гринвіцького меридіана.
Б на стику двох великих тектонічних структур.
В у межах першого годинного поясу.
Г у трьох природних зонах

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б.

2. Укажіть зображення материка, на якому лежить Україна.

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: А.

3. Укажіть приклад експедиційних географічних досліджень українських науковців.
А радіолокаційне обстеження хмар на метеостанції в Борисполі
Б спостереження за станом річки Тиси на гідрологічному посту
В геологічна розвідка газових родовищ на шельфі Чорного моря
Г моделювання процесу утворення яру в лабораторії інституту

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

4. Укажіть ознаку, за якою можна зробити припущення про опускання узбережжя Чорного моря.

А зміна напрямку морських течій
Б утворення заток-лиманів
В утворення піщаних морських пляжів
Г зменшення об'єму річкового стоку

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

5. Яка крайня точка України розташована найближче до Гринвіцького меридіана?

А північна
Б південна
В східна
Г західна

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

6. **Установіть відповідність між річкою-притокою та річковою системою, до якої вона належить**.

1 Збруч	**А** Вісли
2 Західний Буг	**Б** Дніпра

3 Інгул
4 Інгулець

В Дністра
Г Дунаю
Д Південного Бугу

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-В,2-А,3-Д,4-Б.

7. Територія України удвічі більша за територію

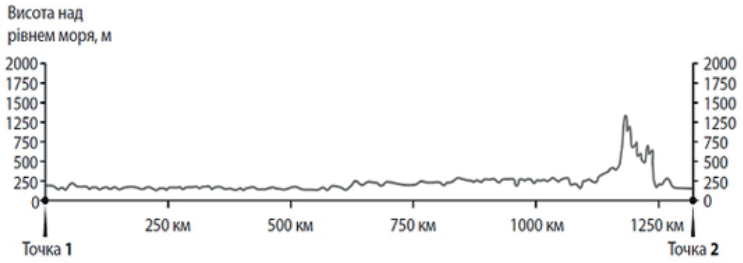
А Італії
Б Франції
В Білорусі
Г Молдови

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

8. На рисунку відображено профіль рельєфу території України вздовж лінії, що з'єднує дві протилежні крайні точки країни. У якому напрямку зорієнтований профіль, якщо рухатися від точки 1 до точки 2?

А з півночі на південь
Б з півдня на північ
В із заходу на схід
Г зі сходу на захід

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

9. За розвіданими запасами яких руд Україна посідає перше місце серед країн Європи?

А ртутних, мідних
Б марганцевих, титанових
В поліметалевих, алюмінієвих
Г нікелевих, цинкових

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:Б

10. Порівняно із середньосвітовим показником в Україні менша

А лісистість території.
Б забезпеченість ресурсами кам’яного вугілля.

В природна родючість ґрунтів.
Г частка ріллі в структурі земельних угідь.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

11. У січні на більшій частині території України ненадовго встановилася відносно тепла погода (від 0°С до +4°С) із мокрим снігом, що швидко танув. Якою буквою на картосхемі позначено напрямок переміщення повітряної маси, що зумовила таку погоду?

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

12. Де в Україні видобувають найбільший обсяг природного газу?

А у Дніпровсько-Донецькій нафтогазоносній області
Б у Карпатській нафтогазоносній області
В у Причорноморсько-Кримській нафтогазоносній області
Г на шельфі Чорного й Азовського морів

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

13. Укажіть характеристики, спільні для двох природних зон України - лісостепової та степової.

1 територія виходить до морського узбережжя країни
2 абсолютні висоти поверхні не перевищують 200 м
3 для річок характерна весняна повінь
4 у ґрунтовому покриві переважають різні типи чорноземів
5 поширені ділянки буково-грабових і дубових лісів
6 у межах кожної зони виокремлюють кілька підзон
7 збереглася незначна частка природних ландшафтів

Впишіть цифри:

Відповідь: 347

14. Які форми рельєфу характерні для Подільської височини?

А лавові плато, могили-останці
Б моренні горби, зандрові рівнини
В карстові печери, лійки
Г поди, степові блюдця

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

15. Укажіть тектонічну структуру, в межах якої сформувалися річкові долини Дніпра та його приток.

А Західноєвропейська платформа

Б Східноєвропейська платформа
В Скіфська плита
Г Передкарпатський крайовий прогин

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Б

16. Де і чому в Україні відбувається приріст площі суходолу?

А у затоці Сиваш унаслідок винесення постійними вітрами води в Азовське море
Б у дельті Дунаю внаслідок нагромадження твердого річкового стоку
В на Чорноморському узбережжі внаслідок підняття ділянок земної кори
Г на південному березі Криму внаслідок сучасних процесів складко-утворення

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Б

17. Визначте правильне поєднання тектонічної структури, форми рельєфу та видів корисних копалин на території України.
А Дніпровсько-Донецька западина – Придніпровська низовина – нафта, газ
Б Карпатська складчаста система – Карпати – залізні руди, уранові руди
В Український щит – Волинська височина – кам’яне вугілля, кам’яна сіль
Г Донецька складчаста споруда – Приазовська височина – калійні солі, марганцеві руди

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

18. Установіть відповідність між природними об'єктами на території України та районами їхнього розташування.

1 Олешківські піски
2 печера Солдатська
3 Шацькі озера
4 букові праліси

А Волинське Полісся
Б Українські Карпати
В Поділля
Г Причорномор'я
Д Крим

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-Г 2-Д 3-А 4-Б

19. Установіть відповідність між парою річок та формою рельєфу на території України, по якій проходить вододіл між басейнами цих річок

1.Дніпро й Кальміус
2 Дніпро й Південний Буг
3 Південний Буг і Дністер
4 Прут і Тиса

А Приазовська височина
Б Українські Карпати
В Розточчя
Г Подільська височина
Д Придніпровська височина

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					

3					
4					

Відповідь:1-А 2-Д 3-Г 4-Б

20. Установіть відповідність між річковими системами та височинами, якими проходять вододіли цих річок.

1. Прут і Дністер	А. Подільська
2. Дніпро та Південний Буг	Б. Хотинська
3. Південний Буг і Дністер	В. Придніпровська
4. Сіверський Донець і Кальміус	Г. Приазовська
	Д. Донецька

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-Б 2-В 3-А 4-Д

21. Які характерні особливості антициклону спричиняють посилення смогу в містах із високим рівнем забруднення повітря, особливо влітку?

1 низький атмосферний тиск
2 нисхідні потоки повітря
3 велика захмареність неба
4 низька ймовірність опадів
5 слабкий вітер
6 висока відносна вологість повітря

Впишіть цифри:

Відповідь: 245

22. Прочитайте уривок із літературного твору: *«Ось на повороті дороги проглянула велична маківка полонини, заховалася за деревами. По узбіччях зеленим глянцем палали зарослі брусниці, ... смереки вихлюпували з таємничих своїх надр щебетання вітру, струмків і птахів».* Укажіть фізико-географічну область України, для якої описаний ландшафт є типовим

А Вододільно-Верховинські Карпати
Б Головне гірсько-лучно-лісове пасмо
В Новгород-Сіверське Полісся
Г Середньобузький лісостеп

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

23. Найбільшою науковою установою з акліматизації тропічних і субтропічних рослин в Україні є

А біосферний заповідник «Асканія Нова».
Б природний заповідник «Михайлівська цілина».
В Карпатський національний природний парк.
Г Нікітський ботанічний сад.

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

24. Установіть відповідність між назвами об'єктів природно-заповідного фонду та буквами на картосхемі, якими позначено їхнє місцезнаходження.

1 Канівський природний заповідник
2 Карадазький природний заповідник
3 біосферний заповідник «Асканія-Нова»
4 національний парк «Сколівські Бескиди»

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь:1-В,2-Д,3-Г,4-А.

НАСЕЛЕННЯ

1. Доберіть кожній області України (1–4) відповідні показники щільності населення, частки міського населення та природного приросту населення, що відображені на діаграмах та позначені певною буквою (А–Д). Зважте на те, що три різні характеристики населення однієї області позначено на діаграмах однаковою буквою.

1 Волинська область
2 Дніпропетровська область
3 Одеська область
4 Чернігівська область

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Б, 2-А, 3-В, 4-Д

2. Який показник демографічної ситуації в Україні вищий за його середньосвітове значення?

А коефіцієнт народжуваності (‰)
Б коефіцієнт природного приросту (‰)
В частка жінок у статевій структурі населення (%)
Г частка дітей у віковій структурі населення (%)

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

3. Укажіть вид міграції населення, прикладом якого є залучення гравців-іноземців до складу команд футбольних клубів України.

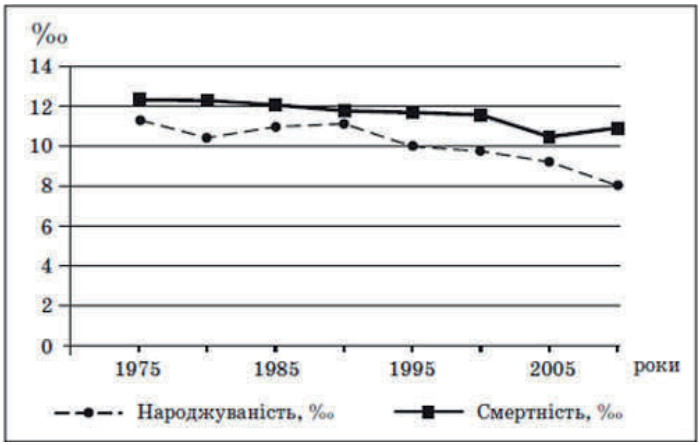
А примусова
Б політична
В культурна
Г трудова

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

4. Проаналізуйте графіки, що відображають демографічну ситуацію в одній із країн світу. Наслідком такої динаміки демографічних показників у країні буде

А депопуляція населення.
Б від'ємне сальдо зовнішніх міграцій.
В майже однакове значення частки жінок і чоловіків.
Г зростання рівня безробіття.

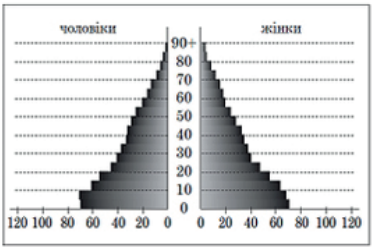
Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

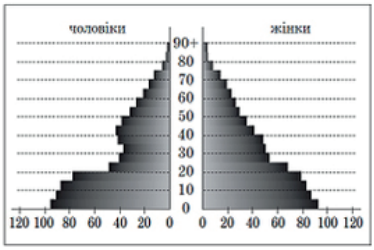
Відповідь: А

5. Прочитайте демографічний прогноз для країни N: «*…низька народжуваність і висока тривалість життя можуть перетворити її на країну людей похилого віку. До 2025 року очікується зменшення населення на 7 млн осіб. Щоб забезпечити мінімальний приріст ВВП, уряду потрібно буде залучати щорічно до 100 тис. мігрантів*». Визначте статево-вікову піраміду, що характеризує сучасну демографічну ситуацію в цій країні та є підґрунтям для такого прогнозу.

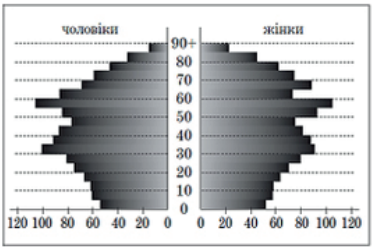
А

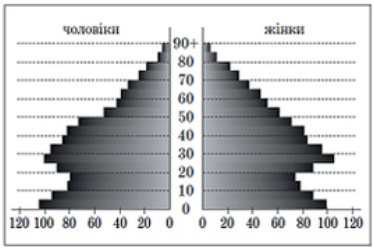
Б

В

Г

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: В.

6. Визначте особливість процесу урбанізації в розвинених країнах.

А низький рівень урбанізації
Б високі темпи урбанізації
В хибна урбанізація
Г субурбанізація

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

7. Чим вища інтенсивність кольору на картограмі, тим більшим в областях України є значення

А коефіцієнта природного приросту населення (проміле).
Б показника загальної густоти населення (осіб/км^2).
В показника забезпеченості водними ресурсами (м^3/особу).
Г частки зайнятих у сільському господарстві (%).

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

8. Як визначити природний приріст населення країни?

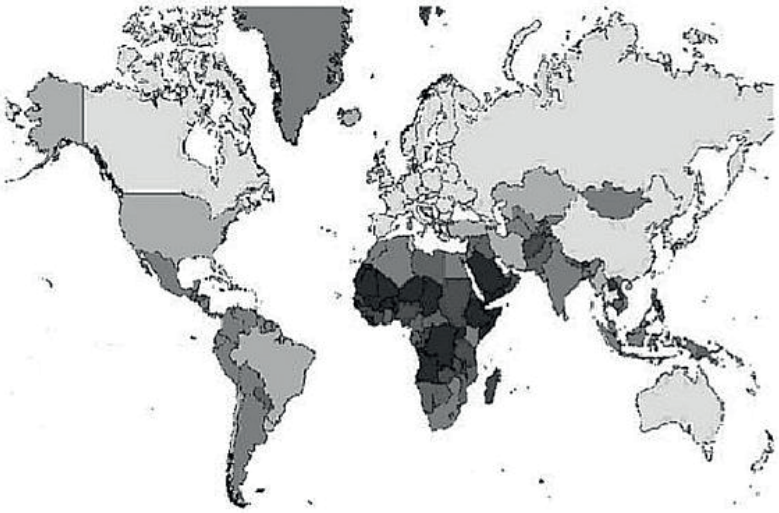
А частку народжених помножити на кількість населення
Б кількість населення поділити на площу країни
В до кількості народжених додати сальдо міграції
Г від кількості народжених відняти кількість померлих

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

9. Який показник, що характеризує населення країн світу, відображено на картограмі?

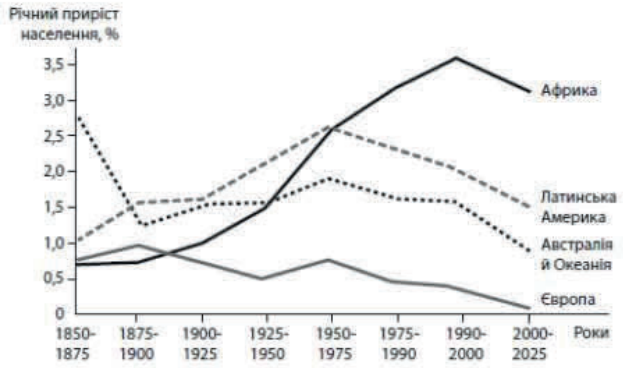
А густоту населення (осіб на 1 км^2)
Б коефіцієнт народжуваності (проміле)
В рівень урбанізації (%)
Г частку зайнятих у сфері послуг (%)

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

10. Проаналізуйте відображені на рисунку зміни показників природного приросту населення в окремих регіонах світу. Укажіть регіон, у країнах якого демографічна політика зменшення народжуваності в другій половині XX століття виявилася малоефективною.

А Африка
Б Австралія й Океанія
В Європа
Г Латинська Америка

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

11. Проаналізуйте наведені в таблиці коефіцієнти народжуваності й смертності в чотирьох країнах світу. У якій країні спостерігається явище депопуляції населення?

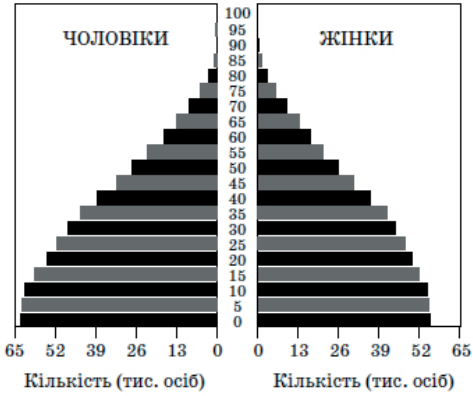
	Країни	*Коефіцієнт народжуваності, осіб/тис.*	*Коефіцієнт смертності, осіб/тис.*
А	Країна А	12,2	7,1
Б	Країна Б	9,0	14,0
В	Країна В	30,0	8,0
Г	Країна Г	13,4	8,2

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

12. Проаналізуйте статево-вікову піраміду однієї з країн світу. Визначте характерні для цієї країни процеси.

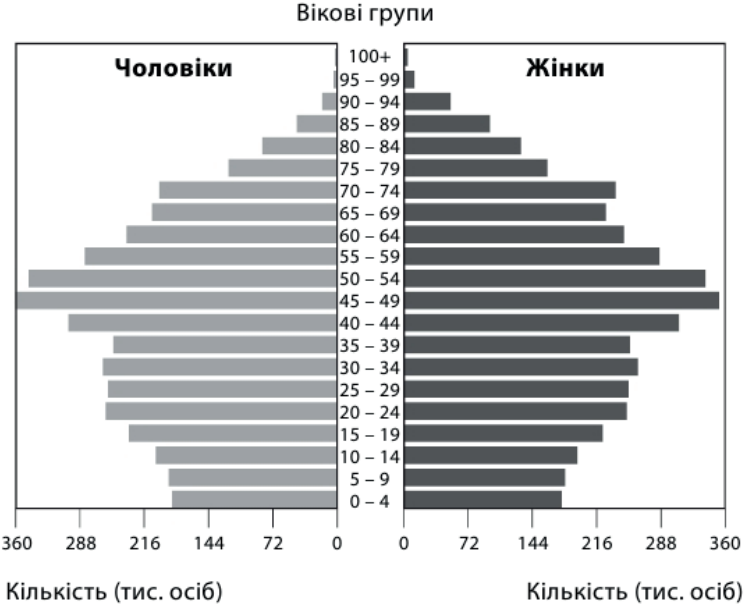
1 сповільнення «демографічного вибуху»
2 прискорення «старіння населення»

3 сповільнення урбанізації
4 збільшення витрат на освіту дітей
5 зменшення густоти населення
6 поступове збільшення частки працездатного населення
7 збільшення частки жіночого населення

Впишіть цифри:

Відповідь: 146

13. Проаналізуйте статево-вікову піраміду, що характеризує населення однієї з країн. Які твердження відображають демографічну ситуацію в цій країні?

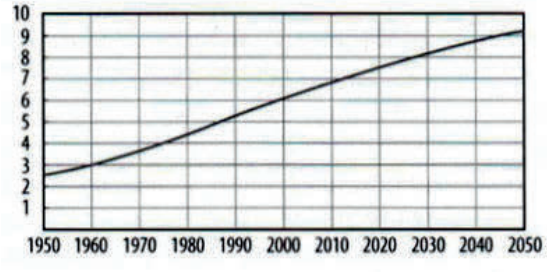
1 характерний перший тип відтворення населення
2 збільшується і народжуваність, і смертність населення
3 спостерігається збільшення чисельності населення в країні
4 зберігається переважання чоловіків у старших вікових групах
5 збільшується частка дітей у віковій структурі населення

6 відбувається «старіння» населення
7 зменшується кількість працездатного населення

Впишіть цифри:

Відповідь: 167

14. На графіку відображено зростання з 1950 р. до 2050 р. (прогноз) одного з показників, що характеризує населення світу, а саме

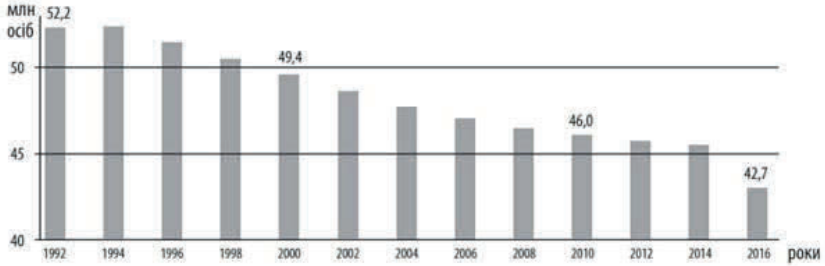
А коефіцієнта народжуваності (%)
Б частки міського населення (%)
В кількості мовних сімей (тис.)
Г чисельності населення світу (млрд осіб)

Позначте відповідь:

А	**Б**	**В**	**Г**

Відповідь: Г

15. Проаналізуйте діаграму зміни чисельності населення України в 1991-2016 рр. Яке поняття характеризує такий процес?

А «демографічний вибух»
Б «демографічна криза»
В субурбанізація
Г сальдо міграцій

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

16. Доберіть до кожної характеристики демографічної ситуації в одному з регіонів України відповідний напрям регіональної економічної політики.

1 депопуляція населення

2 субурбанізація

3 рурбанізація

4 старіння населення

А розташування нових підприємств у великих селах
Б стимулювання автоматизації, роботизація виробництва
В розвиток приміського транспорту
Г розширення мережі соціальних служб для літніх людей
Д збільшення кількості освітніх закладів

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д

1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Б, 2-В, 3-А, 4-Г

РЕГІОНИ ТА КРАЇНИ

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО

1. Що є проявом міжнародної економічної інтеграції?

А зростання ролі сфери послуг і зменшення ролі сфери матеріального виробництва
Б становлення євро як регіональної та світової валюти
В збільшення частки наукомістких виробництв у розвинених країнах
Г збільшення розриву між рівнями економічного розвитку окремих країн

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

2. Установіть відповідність між групою галузей господарства та їхнім місцем в економіці Сполучених Штатів Америки.

1 торгівля, банківська справа
2 маркетинг, високі технології (хай-тек)
3 чорна металургія, легка промисловість
4 електронне та авіакосмічне машинобудування

А старі галузі економіки, що традиційно відіграють важливу роль
Б галузі, що забезпечують країну продовольством і сировиною
В новітні галузі промисловості, що зосереджені в технополісах
Г традиційні галузі сфери послуг
Д нові галузі сфери послуг, що активно розвиваються з кінця XX ст.

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Г, 2-Д, 3-А, 4-В

3. Укажіть природний комплекс, у якому сформувався найбільший у світі район м'ясного скотарства.

А гілея Африки
Б пампа Південної Америки
В степи Центральної Азії
Г савани Південної Азії

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

4. Чому в багатьох країнах райони хімічної промисловості та металургії територіально збігаються з районами видобування кам'яного вугілля?

А це матеріаломісткі та екологічно небезпечні галузі
Б у цих галузях вугілля використовується як сировина або паливо
В на основі цих галузей формується профіль технопарків і технополісів
Г підприємства цих галузей орієнтуються на споживачів своєї продукції

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

5. Характерною ознакою господарства більшості країн Африки є

А колоніальна галузева і територіальна структура економіки.
Б багатогалузева добувна та обробна промисловість.
В інтенсивне високотоварне сільське господарство.
Г велике значення трансконтинентальних магістралей.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь:А

6. З якою країною Єгипет узгоджує обсяги споживання води річки Ніл?

А Лівія
Б Судан
В Нігер
Г Алжир

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

7. Однією з тенденцій розвитку чорної металургії є зростання частки країн, що розвиваються, у світовому виробництві чавуну та сталі. Які особливості цих країн спричинили зміни в розташуванні металургійного виробництва?

А забезпеченість сировиною та ліберальне природоохоронне законодавство
Б поглиблення спеціалізації та створення моногалузевих господарських комплексів
В розвиток точного машинобудування та збільшення попиту на кольорові метали
Г транзитне географічне положення цих країн та розвиток транспорту

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

8. Панамериканське шосе - це найдовша у світі мережа автодоріг, що сполучає

А східне і західне узбережжя Південної Америки.
Б Приатлантичний мегаполіс з Каліфорнійським.
В Аляску з південними районами Аргентини.
Г внутрішні райони сельви з узбережжям материка.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

9. У другій половині XX ст. найбільші райони нафтопереробки й нафтохімічної промисловості в Західній Європі сформувалися в гирлах великих річок - Рейну, Темзи,

Сени, Рони, Ельби. Що стало основним чинником такого вибору місця розташування підприємств цих галузей?

А відкриття родовищ нафти на шельфі прилеглих морів і прокладання від них підводних нафтопроводів до узбережжя
Б судноплавність зазначених річок, якими нафта транспортувалася від місць її видобутку на суходолі
В наявність великих портів, спроможних приймати привізну нафту з інших регіонів світу
Г достатня кількість водних ресурсів, необхідних у технологічних процесах галузей

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В.

10. Найбільшими виробниками сільськогосподарської продукції є США, Китай, Бразилія, Індія. Що є характерним для всіх цих країн?

А аграрна та аграрно-індустріальна структура економіки
Б великі розміри території та велика кількість населення
В незначна місткість внутрішнього споживчого ринку
Г екстенсивний шлях розвитку аграрного виробництва

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

11. Який основний чинник зумовив розвиток алюмінієвої промисловості в Катарі, Бахрейні, Кувейті, Об'єднаних Арабських Еміратах?

А великі запаси бокситів у надрах країн
Б водні ресурси Перської затоки
В забезпеченість енергоресурсами
Г дешева робоча сила

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

12. На картосхемі темним кольором виділено території країн, що утворюють групу світових лідерів за обсягом

А видобування кам'яного вугілля.
Б виплавки чорнової міді.
В експорту мінеральних добрив.
Г виробництва автомобілів.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

13. Яким видом транспорту доцільно перевозити на великі відстані в межах України значні обсяги коксу, нафти і нафтопродуктів?

А автомобільним
Б трубопровідним
В водним
Г залізничним

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

14. Високу концентрацію в країнах Південно-Східної Азії підприємств, що виробляють побутову електротехніку, можна поснити, оцінюючи

А рівень розвитку чорної та кольорової металургії.
Б кваліфікацію, кількість і вартість робочої сили.
В обсяги державного фінансування науково-дослідних робіт.
Г можливості комбінування з виробництвами легкої промисловості.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

15. **Укажіть особливість політичної карти Латинської Америки.**

А за формою правління більшість країн є республіками
Б за адміністративно-територіальним устроєм усі країни унітарні

В майже всі країни належать до групи найменш розвинених
Г немає залежних територій, підпорядкованих іншим державам

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

16. **Установіть відповідність між островом та державою, якій належить цей острів.**

1 Сицилія
2 Суматра
3 Тасманія
4 Хоккайдо

А Індонезія
Б Австралія
В Італія
Г Японія
ДІндія

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-В, 2-А, 3-Б, 4-Г

17. Укажіть відповідність між найбільш загальним географічним напрямом сучасної регіональної інвестиційної політики та країною, для якої він характерний.

1 захід → схід
2 схід → захід
3 північ → південь
4 південь → північ

А Канада
Б Італія
В Китай
Г Німеччина
Д Україна

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Г, 2-В, 3-Б, 4-А

18. Установіть відповідність між країною та її характеристикою за особливістю географічного положення.

1 Мексика
2 Монголія
3 Мальдіви
4 Мадагаскар

А континентальна
Б приморська
В півострівна
Г острівна
Д країна-архіпелаг

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Б, 2-А, 3-Д, 4-Г

19. На карті позначено території десяти країн, де видобувається найбільше

А природного газу.
Б кам'яного вугілля.
В марганцевих руд.
Г алюмінієвих руд.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

20. У територіальній структурі господарства Німеччини помітні великі диспропорції:

А більшість великих промислових об'єктів сконцентровано на заході - у Прирейнському районі.
Б основні виробничі потужності розташовані на півночі країни - у приморській зоні.
В найбільш економічно розвиненими та привабливими для інвестицій є східні землі.
Г домінуючу роль у виробництві промислової продукції та послуг відіграє столична агломерація.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

21. У структурі експорту Канади на відміну від решти країн «Великої сімки» висока частка

А мінеральної, лісової та сільськогосподарської сировини.
Б продукції загального і точного машинобудування.
В капіталу, фінансових та освітніх послуг.
Г транспортних послуг із транзиту вантажів.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

22. У яких країнах відбувається активне знелісення території, спричинене перевищенням площі вирубування лісу над площею лісонасадження?

А Алжирі, Лівії
Б Індонезії, Бразилії
В Казахстані, Монголії
Г Франції, Італії

Позначте відповіді:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

23. Австралія характеризується

А високою густотою населення.

Б високим показником людського розвитку.
В високою забезпеченістю трудовими ресурсами.
Г високим природним приростом населення.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

24. Прикладом районів нового освоєння є:

А захід Австралії
Б схід Китаю
В північ Італії
Г південь Канади

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

25. Чому в Бразилії, Аргентині, Австралії мясне скотарство є галуззю спеціалізації?
А країни компактно розташовані у Південній півкулі
Б завершується процес індустріалізації економіки
В зберігається другий тип відтворення населення
Г є великі площі продуктивних природних пасовищ

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

26. Визначте країну за особливістю розташування промислового виробництва.

1 домінування західних районів у структурі промислового виробництва	**А** Італія
2 зосередження важкої промисловості на північному сході країни	**Б** Білорусь
3 розташування ¾ потужностей обробної промисловості в південно-східній частині країни	**В** Індія
4 висока концентрація промислового виробництва на півночі країни	**Г** Австралія
	Д Німеччина

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Д, 2-В, 3-Г, 4-А

27. Угода між Китаєм та Австралією про вільну торгівлю відкриває китайський ринок для всіх австралійських товарів, а китайці отримують ширші можливості для інвестування в економіку Австралії. Які види ресурсів Австралії та для яких сфер діяльності найбільше приваблюватимуть китайських інвесторів?

1 алюмінієві руди для видобування на експорт до Китаю
2 гідроенергетичний потенціал річок для спорудження потужних ГЕС
3 грунтові і агрокліматичні ресурси для виробництва якісних продуктів для китайського ринку
4 лісові ресурси для постачання деревини на целюлозно-паперові комбінати Китаю

5 водні ресурси для розміщення водомістких хімічних виробництв
6 дешеві трудові ресурси для переміщення з Китаю текстильних фабрик
7 рекреаційні ресурси для формування нових потоків туристів з Китаю

Впишіть цифри:

Відповідь: 137

28. Визначте країну за особливістю розташування виробництв вторинного сектора економіки.

1 домінування західного району
2 концентрація промислових підприємств на півночі країни
3 розташування 70% потужностей обробної промисловості в південно-східній частині країни
4 зосередження промислового виробництва на півдні країни

А Німеччина
Б Канада
В Індія
Г Австралія
Д Італія

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-А, 2-Д, 3-Г, 4-Б

29. Які чинники зумовлюють участь країн Мікронезії, Полінезії, Меланезії в міжнародному поділі праці?

1 віддаленість країн від материків й одна від одної
2 перебування під політичним контролем Австралії
3 можливості освоєння ресурсів океану
4 обмежені ресурси мінеральної сировини й палива
5 надлишок кваліфікованої робочої сили
6 політика реіндустріалізації урядів більшості країн
7 розташування світових фінансових центрів

Впишіть цифри:

Відповідь: 134

30. Яка група чинників обумовила лідерство Китаю та Індії у виробництві бавовняних тканин?

А споживчий, транспортний, енергетичний
Б транспортний, енергетичний, водний
В трудових ресурсів, науковий, екологічний
Г сировинний, споживчий, трудових ресурсів

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

31. Важливою рисою географії промисловості Японії є

А концентрація виробництва в Тихоокеанському промисловому поясі.
Б формування вузькоспеціалізованих промислових вузлів і районів.
В прискорений розвиток наукомістких галузей у Периферійній зоні.
Г домінуюча роль столиці в індустріальному розвитку країни.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

32. Які чинники зумовили прискорений розвиток наукоємних галузей промисловості в нових індустріальних країнах Південно-Східної Азії?

1 великі запаси мінеральних ресурсів
2 стрімкий розвиток чорної металургії
3 кваліфікована і дешева робоча сила
4 розвиток національної системи освіти
5 проведення ефективних аграрних реформ
6 інвестиції транснаціональних корпорацій
7 низький рівень урбанізації

Впишіть цифри:

Відповідь: 346

33. Укажіть особливості соціально-економічного розвитку країн Південної Азії.

1 забезпеченість усіма видами паливних корисних копалин
2 низький рівень доходів населення
3 переважання галузей невиробничої сфери в структурі ВВП
4 домінування трудоінтенсивного сільськогосподарського виробництва
5 експорт промислового обладнання і транспортних засобів
6 високий рівень розвитку транспортної інфраструктури
7 значна роль кустарно-ремісничих виробництв

Впишіть цифри:

Відповідь: 247

34. У якій країні західні райони істотно відстають в економічному розвитку порівняно зі східними?

А Росії
Б Італії
В Німеччині
Г Китаї

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

35. Усі наведені твердження характеризують господарство Японії. Виберіть серед них лише ті, що є ознаками постіндустріального етапу її розвитку.

1 у структурі зайнятості переважає сфера послуг
2 економіка залежить від імпорту енергоносіїв
3 сформувався промисловий пояс
4 промисловість вирізняється високотехнологічною продукцією
5 сільське господарство має зональну спеціалізацію
6 у перевезеннях вантажів важливу роль відіграє водний транспорт
7 країна є експортером наукової продукції та капіталу

Впишіть цифри:

Відповідь: 147

36. Порівняйте місце Японії та України в міжнародному поділі праці. Визначте види діяльності для розвитку яких в Україні доцільно використовувати сучасні технології з Японії та досвід їхнього впровадження в цій країні.

1 будівництво атомних електростанцій підвищеного рівня безпеки
2 збільшення посівних площ за рахунок збору двох-трьох урожаїв за рік
3 упровадження інтенсивних технологій вирощування рису й чаю
4 розвиток швидкісного залізничного транспорту
5 будівництво багатокілометрових мостів між островами
6 технологічна модернізація металургійних комбінатів
7 виробництво натуральних шовкових тканин

Впишіть цифри:

Відповідь: 146

37. Що спричинило зростання частки Індії у світовому виробництві чавуну й сталі?

А транзитне географічне положення країни, розвиток транспорту
Б поглиблення спеціалізації, створення моно галузевих господарських комплексів
В забезпеченість сировиною, зростання внутрішнього попиту на конструкційні матеріали
Г розвиток електронного машинобудування, розбудова технополісів

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: В

38. Чому Китай займає перше місце в світі за викидами вуглекислого газу в атмосферу?

А розміщена половина нафтопереробних комбінатів світу
Б для виробництва біопалива використовують цукрову тростину
В теплова енергетика є основою паливно-енергетичного балансу
Г швидкими темпами розвивається гірничодобувна промисловість

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

39. Що характерне для господарства території, виділеної штрихуванням на картосхемі Японії?

А розвиток мережі природоохоронних територій
Б висока концентрація промислового виробництва
В екстенсивне сільське господарство
Г розміщення найбільших гірничо-рудних підприємств

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

40. Які чинники зумовили розвиток алюмінієвої промисловості в країнах Перської затоки (Обєднані Арабські Емірати, Бахрейн, Катар, ін.)?

А приморське розташування країн, дешеві енергоресурси
Б розвиток літакобудування в цих країнах, іноземні інвестиції
В домінування пустельних ґрунтів, надлишок трудових ресурсів
Г будівництво потужних ГЕС, значні ресурси прісної води

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

41. У структурі товарного експорту Китаю постійно зростає частка електроніки, порбутової техніки (більше 30%). Що зумовило стрімкий вихід на світові ринки китайських виробників цієї продукції?

1 державна форма вдасності на всіх підприємствах
2 ефективна демографічна політика
3 велика кількість кваліфікованої робочої сили
4 випереджальний розвиток чорної металургії
5 розвиток інфраструктури в спеціальних економічних зонах

6 вирішення енергетичної та екологічної проблем
7 залучення іноземних інвестицій та імпорт технологій

Впишіть цифри:

Відповідь: 357

42. Чому атомні електростанції (АЕС) є привабливим джерелом електричної енергії в Китаї?

А немає значних запасів паливних корисних копалин та гідроенергії
Б недостатньо енергетичних ресурсів у районах концентрації виробництва
В неможливо задовольнити попит за рахунок лише малих ГЕС і ТЕС
Г недоступні для освоєння альтернативні (відновлювані) джерела енергії

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Б

43. Визначте країну за особливістю територіальної структури її промисловості

1 три четверті промислової продукції виробляється в межах Тихоокеанського промислового поясу	**А** Італія
2 важка промисловість (аналог Руру) зосереджена на північному сході країни в Дамодарській долині й на плато Чхота-Нагпур	**Б** Канада

3 основні виробничі потужності зосереджені в «обжитій» частині країни – головному промисловому поясі вздовж південного кордону	**В** Індія
4 найбільша концентрація промислового виробництва – на півночі країни, що є складовою «центральної осі розвитку» регіону	**Г** Австралія
	Д Японія

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Д, 2-В, 3-Б, 4-А

44. Укажіть місце Китаю на світовому ринку продукції загального машинобудування.

А є найбільшим виробником, споживачем та імпортером верстатів

Б основний виробник та експортер промислових роботів

В виробляє високоточні дорогі види верстатів переважно на експорт

Г імпортує все необхідне металообробне та деревообробне устаткування

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

45. Установіть відповідність між виробництвом та його місцем в економіці сучасної Індії.

1 торгівля	**А** традиційна галузь, яка відіграє важливу роль в економіці
2 виробництво програмного забезпечення	**Б** галузь, що забезпечує країну продовольством і сировиною
3 текстильне виробництво	**В** нова галузь, що задовольняє зростаючий попит населення
4 автомобілебудування	**Г** традиційна галузь сфери послуг
	Д нова галузь сфери послуг, що стрімко розвивається з кінця XX ст.

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Г, 2-Д, 3-А, 4-В

46. Що зумовило збільшення в структурі експорту Індії частки машин, устаткування, програмного забезпечення?

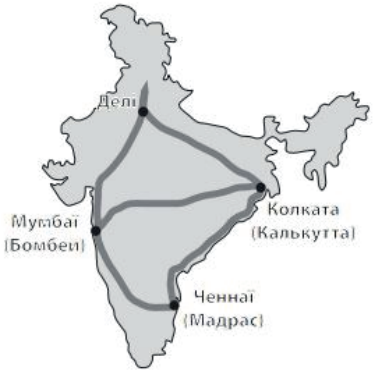
А поліпшення географічного положення країни
Б збільшення обсягів видобування рудної сировини
В розвиток кустарно-ремісничого виробництва
Г зростання рівня кваліфікації робочої сили

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

47. Розвиток господарства Індії відувається шляхом формування «коридорів зростання» між основними економічними центрами країни. Уздовж транспортних магістралей у межах цих «коридорів» будують нові промислові об'єкти, створюють технопарки. У такий спосіб уряд Індії намагається створити нові робочі місця. Яку мету ставить Японія – основний інвестор цих проектів?

А виробляти на експорт промислові товари з меншими витратами
Б видобувати нафту, виробляти і експортувати нафтопродукти
В створити ринок збуту для дешевих товарів невисокої якості
Г відродити традиційні промисли й кустарні виробництва

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

48. Енергетика Китаю – «вугільна», але спалювання вугілля на теплових електростанціях спричинило високий рівень забруднення повітря. Оцініть природні ресурси й галузеву структуру господарства Китаю та визначте

перспективні напрями розвитку енергетики країни для вирішення цієї екологічної проблеми.

1 збільшення імпорту дешевих енергетичних видів вугілля
2 розвиток гідроенергетики на східному узбережжі країни
3 використання геотермальної енергії для отримання електричної
4 збільшення виробництва біогазу з відходів сільського господарства
5 розташування енергомісткимх виробництв у промислових районах
6 нарощування потужностей атомної енергетики на сході країни
7 спорудження потужних ТЕС в екологічно чистих районах

Впишіть цифри:

Відповідь: 346

49. Які чинники зумовили домінування Китаю на світових ринках текстилю та одягу?

1 розташування країни в Східній Азії
2 зменшення темпів природного приросту населення
3 незначна залежність виробників від імпорту сировини
4 значна пропозиція робочої сили на ринку праці
5 пришвидшений розвиток усіх галузей сфери послуг
6 перехід до постіндустріального етапу розвитку
7 приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ)

Впишіть цифри:

Відповідь: 347

50. **«*Багатство країни не обов'язково будують на власних природних ресурсах, воно може бути досягнуто, якщот навіть їх немає. Найголовнішим ресурсом є людина*», - теза М. Тетчер, зміст якої може бути обґрунтуванням особливостей розвитку економіки**

А Австралії
Б України
В Канади
Г Японії

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

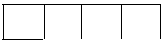
Відповідь: Г

51. **Прочитайте уривок статті з газети «Женьмінь жібао»: «*Китай – найбільший у світі експортер одягу. Але ситуація змінюється. Наприклад, у Камбоджі щодня відкривають нові китайські швейні фабрики, а всі приміщення для майстерень у промисловому парку Пномпеня, вже орендовано…*». Визначте основну причину переміщення підприємств легкої промисловості з Китаю в Камбоджу та інші країни Південно-Східної Азії.**

А дефіцит сільськогосподарської сировини й робочої сили в Китаї
Б зменшення витрат на оплату праці та інфраструктуру в Камбоджі
В задоволення попиту на споживчі товари в таких країнах, як Камбоджа
Г слідування за основним потоком мігрантів з Китаю в сусідні країни

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

52. Як проявляється кожна характерна риса більшості високорозвинених країн в економіці Японії?

1 постіндустріальна структура економіки	**А** у структурі валового внутрішнього продукту й структурі зайнятості домінує сфера послуг, велика частка сектора високоінтелектуальних послуг
2 залежність від імпорту сировини	**Б** є одним зі світових лідерів за обсягом інвестицій в економіку інших країн
3 великі фінансові ресурси й експорт капіталу	**В** матеріаломісткі виробництва сконцентровано в портово-промислових комплексах
4 новітні технології виробництва	**Г** у структурі сільськогосподарського виробництва домінує рослинництво
	Д утримує світову першість за масштабами використання робототехніки, найпрогресивніших видів промислового устаткування

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-А, 2-В, 3-Б, 4-Д

53. Які особливості економіки Індії зумовили її домінінатне місце поміж країн, що розвиваються (Індію відносять до підгрупи «ключових» країн з порівняно зрілою структурою господарства)?

1 великі обсяги експорту нафти і нафтопродуктів
2 висока частка легкої промисловості в структурі ВВП
3 поширені кустарні народні промисли
4 експлуатують понад 20 промислових ядерних реакторів
5 створено власну космічну промисловість
6 належить до країн-лідерів за чисельністю інженерних і науковимх кадрів
7 промислове виробництво сконцентровано в кількох великих осередках

Впишіть цифри:

Відповідь: 456

54. Чому Індія, яка спеціалізується на виробництві сільськогосподарської продукції, не спроможна забезпечити своє населення продовольством?

1 переважають грунти з низькою родючістю
2 агрокліматичні ресурси не придатні для вирощування більшості продовольчих культур
3 урбанізація спричинила дефіцит робочої сили в сільській місцевості
4 зберігається низький рівень продуктивності праці в сільському господарстві
5 сільське господарство не набуло інтенсивного характеру розвитку
6 чисельність населення збільшувалася швидше, ніж зростало виробництво продовольства
7 сільське господарство зберігає монокультурний тип спеціалізації

Впишіть цифри:

Відповідь: 456

55. Азія утримує лідерство поміж регіонів світу за обсягом виробництва автомобілів передусім тому, що в цьому регіоні

1 домінують економічно високорозвинені країни
2 країни мають вихід до портів Світового океану
3 велика кількість робочої сили середнього й високого рівня кваліфікації
4 розвинуті супутні виробництва (металів, пластмас, гуми, електроніки тощо)
5 зосереджено більше половини інноваційних компаній світу
6 висока частка первинного сектора в структурі національних економік
7 стійке зростання доходів і попиту на споживчі та інвестиційні товари

Впишіть цифри:

Відповідь: 347

56. Однією з тенденцій розвитку світового ринку чорних металів є домінування Китаю. Стрімкий розвиток чорної металургії в країні зумовлено

А транзитним економіко-географічним положенням території
Б зростанням попиту на конструкційні матеріали на внутрішньому ринку
В збільшенням обсягів імпорту сировини й вугілля з країн Східної Азії
Г реалізацією державних програм розвитку наукомістких виробництв

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

57. До кожної характерної ознаки економіки Японії доберіть приклад, який ілюструє особливість її прояву.

1 постіндустріальна структура економіки

2 збереження традиційних виробництв первинного сектору

3 залежність виробництв вторинного сектору від імпорту сировини

4 істотні внутрішні відмінності в розміщенні виробництв

А серед 500 найбільших транснаціональних корпорацій світу є японські

Б експорт капіталу – домінувальна форма зовнішньоекономічної діяльності

В державні дотації рисовим фермам для підтримання виробництва в господарствах площею до 1 га

Г Тихоокеанський промисловий пояс – це 25% площі країни й понад 75% виробленої промислової продукції

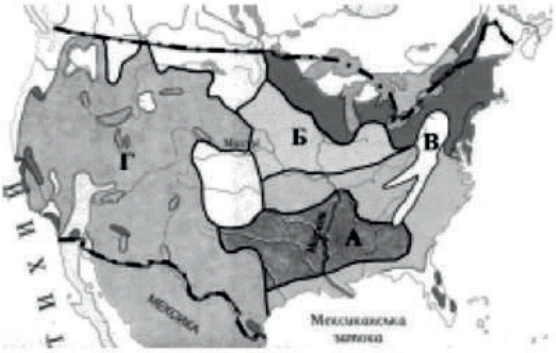
Д зосередження металургійних, хімічних, нафтопереробних виробництв у портово-промислових комплексах

Позначте відповіді:

	А	Б	В	Г	Д
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Б, 2-В, 3-Д, 4-Г

58. Район пасовищного та оазисного (зрошувального) землеробства США на картосхемі позначено буквою

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

59. У якому районі США знаходиться «автомобільна столиця світу» та «Американський Рур», один з найбільших аеропортів світу «О'Хара» та найбільші в країні ринки пшениці, кукурудзи, сої, худоби?

А Атлантичному узбережжі
Б Приозер'ї
В Гірських штатах
Г Каліфорнії

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Б

60. Де сформувався «кукурудзяний пояс» США?

А на Центральних рівнинах
Б у Флориді
В на Тихоокеанському Заході
Г на Примексиканській низовині

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

61. Укажіть країну, у якій північні райони відстають в економічному розвитку від південних.

А Канада
Б США
В Білорусь
Г Італія

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

62. У китайському місті Чанчунь розташовані FAW(Перший автомобільний завод), спільне із «Фольксваген» підприємство, новий завод-гігант, побудований з «Дженерал моторз», і вже виробляється кожний десятий автомобіль в країні. Тепер це місто називають «китайський

А Х’юстон».
Б Детройт».
В Сан-Франциско».
Г Нью-Йорк».

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Б

63. Укажіть набір товарів, які ввозяться в Україну з виділених на карті країн Південної Америки.

А арахіс, макарони, яблука, м’ясо (свинина)
Б рис, маслини, чорний чай, молочні продукти
В фініки, полуниця, соняшникова олія, курятина
Г кава, какао, банани, м’ясо (яловичина)

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: Г

64. Які види природних ресурсів визначають схожість міжнародної спеціалізації Канади й України?

1 нафта
2 залізні руди і коксівне вугілля
3 сировина для кольорової металургії
4 енергія сонця й вітру
5 родючі грунти
6 біологічні ресурси тайги
7 рекреаційні ресурси тропічних морів

Впишіть цифри:

Відповідь: 235

65. Укажіть спільні риси господарства виділених на карті трьох країн Латинської Америки.

1 аграрна структура економіки
2 рівномірне розміщення промислових центрів на території країн
3 експортноорієнтована модель індустріального розвитку
4 провідне місце машинобудування в структурі обробної промисловості
5 інфестиції транснаціональних корпорацій
6 сформована мережа технопарків і технополісів
7 лідерство на світових ринках капіталу й фінансових послуг

Впишіть цифри:

Відповідь: 345

66. Укажіть головну рису територіальної структури промисловості країн Латинської Америки.

А загальне зміщення економічної діяльності до океанічного узбережжя
Б концентрація товарного виробництва в технопарках і технополісах
В рівномірне розташування по всій території промислових центрів і вузлів
Г формування промислових районів уздовж річок і ліній державних кордонів

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

67. Установіть відповідність між характерною рисою економіки Сполучених Штатів Америки та її проявом

1 постіндустріальна структура економіки	**А** серед 500 найбільших ТНК світу майже половина -

американські

2 висока концентрація виробництва і капіталу

Б світова першість за чисельністю наукового та інженерного персоналу

3 істотні внутрішні відмінності в розташуванні виробництва

В тваринницькі ферми – переважно вузькоспеціалізовані підприємства

4 розвиток бізнесу та встановлення міського способу життя в передмістях і за межами агломерацій

Г Атантичне узбережжя – це 2% площі країни та понад 20% виробленої в країні промислової продукції

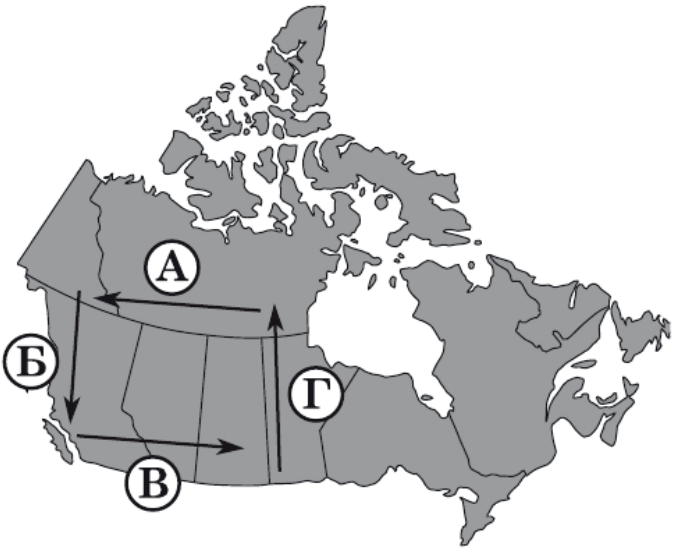
Д власний автомобіль – американська реальність, традиція, елемент престижу

Позначте відповіді:

	А	**Б**	**В**	**Г**	**Д**
1					
2					
3					
4					

Відповідь: 1-Б, 2-А, 3-Г, 4-Д

68. Одним з основних шляхів здійснення регіональної політики в країнах світу є залучення інвестицій з більш розвинених регіонів країни в менш розвинені. Укажіть основний географічний напрямок сучасної регіональної інвестиційної політики Канади.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Г

69. Яка країна втримує світову першість за чисельністю наукового та інженерного персоналу, кількістю технопарків і технополісів?

А Болгарія
Б США
В Ізраїль
Г Німеччина

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

70. Яка країна «Великої сімки» має таку форму державного правління та адміністративно-територіального устрою, як і Україна?

А Франція
Б Велика Британія
В Німеччина
Г США

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

71. Укажіть особливість розвитку територіальної структури господарства країн нової індустріалізації в Латинській Америці.

А рівномірне розосередження економічної діяльності по адміністративних центрах
Б орієнтування нових центрів економічної активності на імпорт сировини
В формування «ліній проникнення» для зв'язку портів з глибинними районами країн
Г розвиток промисловості й сфери послуг лише в столичних агломераціях

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

72. Підприємства авіаракетно-космічної промисловості в США розміщені переважно в

А Приозерних штатах
Б Тихоокеанських штатах і на Півдні
В штатах Північного Сходу (поблизу столиці)
Г штатах, які межують з Канадою

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

73. Визначте товари, на імпорт яких з Бразилії недоцільно встановлювати в Україні митні та інші обмеження з метою захисту вітчизняних виробників аналогічної продукції.

А зерно кукурудзи й пшениці
Б ананаси, какао-боби
В залізні й марганцеві руди
Г цукор тростинний, яловичина

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

74. Південна Африка (ПАР) вирізняється серед інших країн материка

А колоніальною галузевою структурою господарства.
Б високим рівнем індустріалізації економіки.
В монокультурним сільським господарством.

Г домінуванням дрібних кустарних ремесел.

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: Б

75. Укажіть характерну рису транспорту Африки.

А більшість зовнішніх перевезень здійснює морський транспорт
Б функціонує розгалужена мережа магістральних трубопроводів на всій території континенту
В основні вантажопотоки забезпечують трансконтинентальні залізниці
Г найбільша щільність мережі автомобільних шляхів – у центральній частині материка

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

76. Чому північні країни Африки (Алжир, Єгипет) економічно більш розвинені, ніж країни Тропічної Африки?

А видобувають та експортують мідні й алюмінієві руди, алмази й золото
Б є великі земельні ресурси з родючими грунтами й високопродуктивними пасовищами
В мають вихід до Середземного моря та значні запаси нафти й природного газу

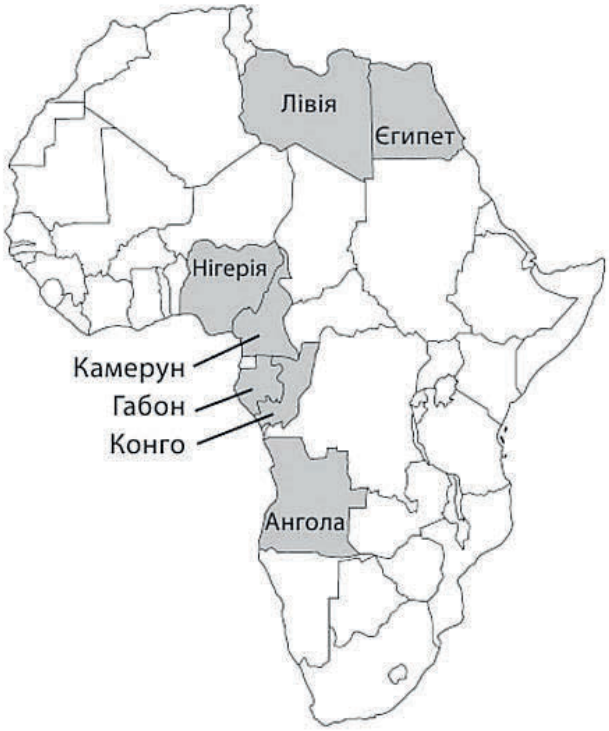
Г збирають три врожаї кави, какао, арахісу та контролюють світові ринки цих видів продовольства

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: В

77. Укажіть ознаку, що об'єднує позначені на картосхемі країни Африки.

А видобування та експорт нафти
Б вирощування на експорт цукрової тростини
В випасання овець та експорт вовни
Г заготівля та експорт цінних видів деревини

Позначте відповідь:

А	Б	В	Г

Відповідь: А

78. Чому країни Африки, спеціалізуючись на виробництві сільськогосподарської продукції, не спроможні забезпечити себе продовольством?

1 у більшості країн переважають ґрунти з низькою родючістю
2 агрокліматичні ресурси недостатні для вирощування продовольчих культур
3 урбанізація спричинила дефіцит робочої сили в сільській місцевості
4 зберігається низький рівень продуктивності праці в сільському господарстві
5 сільське господарство має інтенсивний характер розвитку
6 чисельність населення збільшується швидше, ніж зростає виробництво продовольства
7 товарне сільське господарство набуло переважно монокультурного характеру

Впишіть цифри:

Відповідь: 467

79. За галузевою структурою господарства переважна більшість країн Африки належить до

А аграрних та аграрно-індустріальних з багатоукладною економікою

Б індустріально-аграрних з домінуванням державної власності
В нових індустріальних із соціально орієнтованою ринковою економікою
Г країн переселенського капіталізму з плановою економікою

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

80. У Єгипті лише третина автомобільних шляхів має тверде покриття (асфальтована). Що зумовлює ефективне функціонування мережі доріг у цій країні?

А сухий клімат і переважно рівнинний рельєф
Б велика протяжність морського узбережжя
В висока густота населення й низька урбанізованість
Г рівномірне розташування підприємств на території

Позначте відповідь:

А	Б	**В**	**Г**

Відповідь: А

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАДАЧІ

Задача 1

Визначте відстань між двома об'єктами на місцевості (у кілометрах), якщо ця відстань на карті, масштаб якої 1:500 000, становить 12 см.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 60

Задача 2

На топографічній карті масштабу 1: 200 000 відстань між двома селами дорівнює 9 см. Яка відстань між цими селами на місцевості (у кілометрах)?

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 18

Задача 3

Визначте відстань між Харковом та Києвом (у кілометрах), якщо на карті масштабу 1:3 500 000 відстань між ними становить 11 см.

_____
_____
_____

Відповідь: 385

Задача 4

Скільки часу (годин) потрібно мотоциклісту, щоб проїхати відстань між населеними пунктами, яка на карті масштабу 1:1 000 000 становить 10 см, а швидкість руху мотоцикліста 50 км/год.

Відповідь: 2

Задача 5

Відстань між двома селами на карті, масштаб якої 1:250000, дорівнює 10 см. Якою буде ця відстань (км) на місцевості?

Відповідь: 25

Задача 6

Відстань між двома містами на карті, масштаб якої 1 : 200 000, дорівнює 2 см. Якою буде ця відстань (см) на карті масштабом 1 : 50 000?

Відповідь: 8

Задача 7

Площа лісопарку 64 гектари. Визначте площу (у $см^2$), яку цей лісопарк займає на топографічній карті масштабу 1 : 40 000.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 4

Задача 8

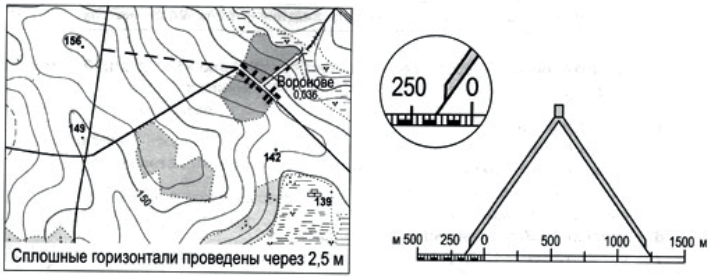
Визначте відстань між двома об'єктами на місцевості (у кілометрах), якщо ця відстань на карті, масштаб якої 1:500 000, становить 12 см.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 17

Задача 9

На топографічній карті відстань уздовж дороги від перехрестя доріг до околиці села Воронове виміряно циркулем і зіставлено з лінійним масштабом (див. рисунок). Визначте, якою буде ця відстань (у метрах) на місцевості.

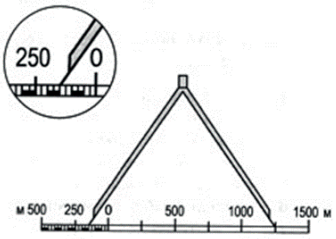
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 1400

Задача 10

Знайдіть на карті точку з максимальною абсолютною висотою на цій місцевості та укажіть цю висоту (у метрах).

_____

_____

_____

_____

_____

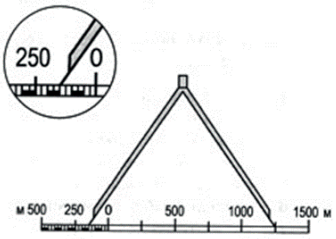
_____

Відповідь: 156

Задача 11

Визначте відносну висоту (у метрах) горба з найбільшою в цій місцевості абсолютною висотою відносно поверхні болота з торф'яником.

_____

_____

_____

_____

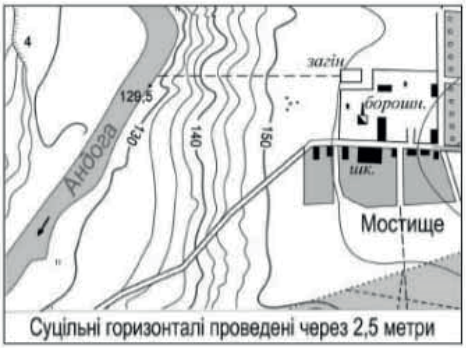
_____

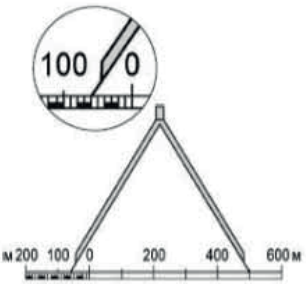
_____

Відповідь: 17

Задача 12

Обчисліть відносну висоту (у метрах), на яку потрібно піднімати воду водогоном, що пройде вздовж стежки від річки Андоги до загону для худоби.

_____
_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 23

Задача 13

Яку відстань (у км) від Львова до Почаєва потрібно подолати пілоту гелікоптера, якщо його маршрут відповідає відрізку 1см на карті масштабу 1: 12000000?

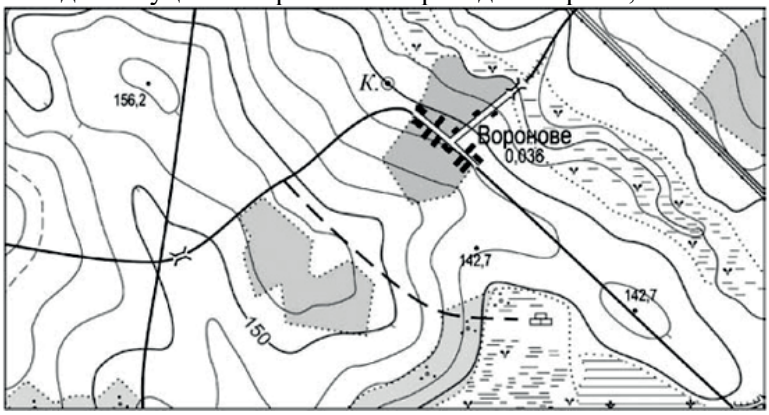

_____
_____
_____

Відповідь: 120

Задача 14

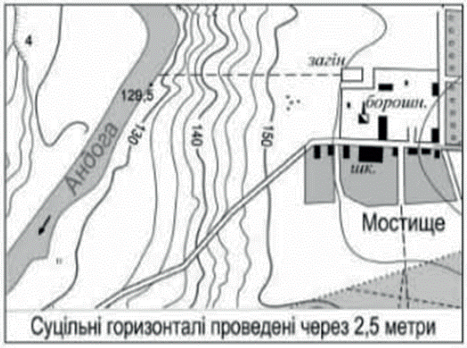
Знайдіть на фрагменті топографічної карти умовний знак колодязя. Визначте абсолютну висоту (у метрах) точки, у якій розташований колодязь. Суцільні горизонталі проведені через 2,5 м.

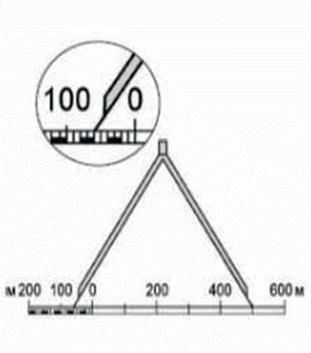

Відповідь: 140

Задача 15

Визначте висоту (у метрах) обриву на правому березі річки Андоги.

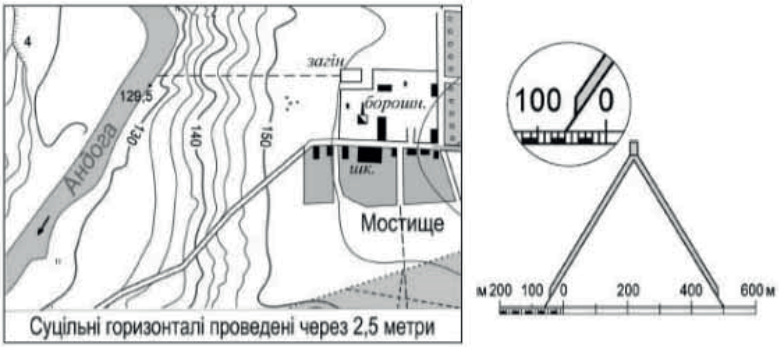

Відповідь: 4

Задача 16

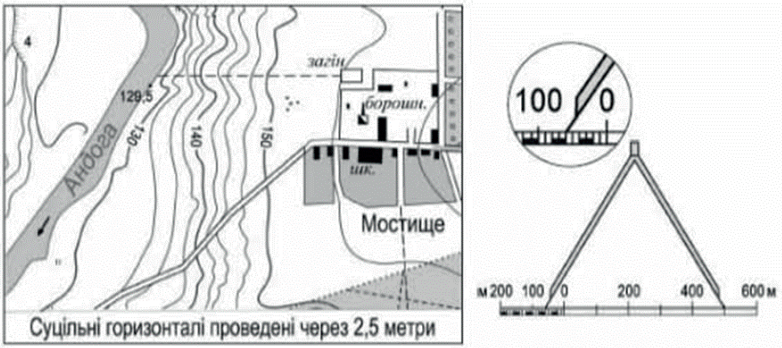
Обчисліть відносну висоту (у метрах), на яку потрібно піднімати воду водогоном, що пройде вздовж стежки від річки Андоги до загону для худоби.

Відповідь: 23

Задача 17

Відстань на карті від річки Андоги до загону для худоби біля села Мостище виміряно вздовж стежки й зіставлено з лінійним масштабом. Використовуючи рисунок, визначте цю відстань у метрах.

Відповідь: 560

Задача 18

Обчисліть відносну висоту (у метрах) найвищої вершини Карпат відносно найвищої вершини Кримських гір.

Відповідь: 516

Задача 19

Обчисліть перевищення (у метрах) найвищої вершини Євразії над її найменшою позначкою.

Відповідь: 9248

Задача 20

Ученими встановлено, що рівень Світового океану в період останнього зледеніння (25 000 – 20 000 років тому) був на 100м нищий за сучасний рівень. Обчисліть ймовірну абсолютну висоту сучасної найвищої точки Землі.

Відповідь: 8948

Задача 21

Обчисліть альбедо водної поверхні, якщо сумарна радіація становить 840 Дж / $м^2$ ·с, а відбита - 336 Дж / $м^2$ ·с

Відповідь: 0,4

Задача 22

Обчисліть середньодобову температуру повітря протягом доби в Києві у жовтні, користуючись даними таблиці:

Час	6.00	9.00	12.00	15.00	18.00	21.00	24.00	3.00
Температура повітря, ˚С	3	6	9	12	8	6	3	1

_____
_____

Відповідь: 6

Задача 23

Обчисліть добову амплітуду температури повітря в Києві у жовтні, користуючись даними таблиці:

Час	6.00	9.00	12.00	15.00	18.00	21.00	24.00	3.00
Температура повітря, ˚С	3	6	9	12	8	6	3	1

_____
_____
_____

Відповідь: 11

Задача 24

Визначте, якою буде температура повітря (˚С) на вершині гори висотою 1 500м, якщо біля підніжжя вона становить +22˚С.

_____
_____
_____

Відповідь: 13

Задача 25

Установіть висоту гори (у м), якщо відомо, що на її вершині температура становить -18˚С, а біля підніжжя + 6˚С.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 4000

Задача 26

На яку висоту (м) треба піднятися, щоб тиск зменшився на 33мм. рт. ст.?

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 330

Задача 27

Оберіть з таблиці дані та обчисліть коефіцієнт надмірно зволоженої території :

№	Кількість опадів, мм на рік	Величина випаровування, мм
1	660	660
2	660	760
3	660	550

_____
_____
_____
_____

Відповідь: №3

Задача 28

Обчисліть поясний час (год) у м. Нью – Йорк (75˚ зх.д.), коли у м. Київ (31˚ сх.д.), 14 год.

_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 7

Задача 29

Визначте температуру повітря (˚С) у шахті, що має глибину 770м, якщо на поверхні температура становить +9˚С.

_____
_____
_____
_____
_____

Відповідь: 32,1

Задача 30

Установіть висоту гори (у м), якщо відомо, що на її вершині температура становить -6˚С, а біля підніжжя + 6˚С.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 2000

Задача 31

Установіть висоту гори (у м), якщо відомо, що на її вершині температура становить 0˚С, а біля підніжжя + 6˚С.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 1000

Задача 32

Обчисліть ресурсозабезпеченість Шебелинського газоконденсат орного родовища (у роках), якщо його початкові видобувні запаси становили 650 млрд $м^3$, а щорічний видобуток - 25 млрд $м^3$.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 26

Задача 33

Визначте частку (%) українців від загальної чисельності населення світу, якщо відомо, що у різних країнах їх проживає близько 60 млн. осіб.

_____
_____
_____
_____

Відповідь: 0,9

ДОВІДКОВИЙ МАТЕРІАЛ

ФОРМУЛИ З ГЕОГРАФІЇ

$$\text{Шлях} = \text{швидкість} \cdot \text{час}$$

$$\text{Час} = \frac{\text{шлях}}{\text{швидкість}}$$

$$\text{Коефіцієнт зволоження} = \frac{\text{Кількість опадів}}{\text{Величина випаровування}}$$

$$\text{Альбедо} = \frac{\text{Відбита радіація}}{\text{Сумарна радіація}}$$

$$\text{Середньодобова температура} = \frac{\text{Сума температури повітря за добу}}{\text{К} - \text{сть вимірювань}}$$

Рік – 60с · 60хв · 24год · 365днів = 31536000с

$$\text{Річний стік} = \frac{\text{Витрати води в річці}}{\text{Час}}$$

$$\text{Витрати води в річці} = \frac{\text{Річний стік}}{\text{Час}}$$

$$\text{Похил річки} = \frac{h \text{ витік} - h\text{гирла}}{l \text{ річки}}$$

Падіння річки = h витоку - h гирла

При піднятті на 1 км температура знижується на 6°С.

До 20м в товщах порід температура однакова.

Із заглибленням t підвищується на 3°С на кожні 100м.

Різниця між найвищою і найнижчою t повітря називається амплітудою коливань t.

Тиск знижується на 10 мм рт. ст. на кожні 100 м підйому.

Нормальний тиск (0м над рівнем моря) = 760мм рт.ст.

1° будь-якого меридіана = 111,1км ≈ 111 км

1° дуги екватора (0° ш.) = 111,3 км ≈ 111км

Екватор ≈ 40 тис. км

1 га = 10 000 м² = 100 ар

1 а = 100 м² = 0,01 га

Висота Сонця над горизонтом в ополудні: $\lambda = 90^o - \varphi \pm \delta$,
де
φ (фі) - географічна широта об'єкта
δ (дельта) – схилення Сонця
δ (схилення) в дні рівнодення становить 0º;
у день літнього сонцестояння +23º27'
у день зимового сонцестояння –23º27'

Поясний час
Всього 360º = 24 пояси
15º = годинний пояс = 1 година

Місцевий час
1º = 4хв

$$\text{Альбедо} = \frac{\text{Відбита радіація}}{\text{Сумарна радіація}} \cdot 100\%$$

$$\text{Ресурсозабезпеченість} = \frac{\text{Запаси}}{\text{Видобуток}}$$

$$\text{Ресурсозабезпеченість} = \frac{\text{Запаси}}{\text{К} - \text{сть населення}}$$

Вантажообіг = обсяг перевезень · відстань

Пасажирообіг = к-ть перевезених пасажирів · відстань

$$\text{Густота населення} = \frac{\text{К} - \text{сть населення}}{\text{Площа}}$$

$$\text{Рівень безробіття} = \frac{\text{К} - \text{сть безробітних}}{\text{Трудові ресурси}} \cdot 100\%$$

Природний приріст = к-ть народжених – к-ть померлих

Сальдо міграції = к-ть іммігрантів – к-ть емігрантів

Трудові ресурси= зайняті + безробітні

СЛОВНИК-ДОВІДНИК

Акваторія – ділянка водної поверхні у визначених межах моря чи порту з внутрішньою гаванню, до складу якої входять водні підходи (природні або штучні): зовнішні і внутрішні рейди, внутрішні басейни із причальними спорудами. Іноді в такій акваторії є басейни для перевантажування товарів (з морських суден у річкові і навпаки) та стоянки військових суден. 1) зберігається ортогональность ліній меридіанів і паралелей; 2) масштаб зображення вздовж меридіана дорівнює масштабу зображення довжини вздовж паралелі.

Аерокосмічне знімання - отримання зображення місцевості з різних літальних апаратів за допомогою спеціальної апаратури.

Азимут - кут на місцевості або на карті, що утворюється напрямом на північ і напрямом на обраний пункт. Кути зчитуються від напряму на північ за ходом годинникової стрілки.

Альбедо - відношення кількості променистої енергії Сонця, відбитої від поверхні Землі, до кількості енергії, що падає на цю поверхню. В середньому А. 3. становить 45%.

Альбедо Землі - величина, що вказує на відношення інтенсивності відбитої радіації до всієї променистої енергії Сонця, яка надходить на Землю. Розрізняють Альбедо інтегральне - для радіації у всьому діапазоні хвиль і спектральне - для окремих ділянок спектра.

Альпійська складчастість - сукупність процесів складчастості, горотворення й гранітизації, які відбувалися протягом кайнозойської ери та відіграли головну роль у формуванні молодих складчастих гірських споруд Середземноморського й Тихоокеанського геосинклінальних поясів.

Альпійсько-гімалайська геосинклінальна область - сучасна геосинклінальна область, яка входить до складу Середземноморського геосинклінального поясу. Охоплює гірські споруди південної Європи (Піренеї, Андалузькі, Альпи, Аппеніни, Карпати, гори Балканського п-ова та Кримські), півострова Мала Азія, а також Кавказькі гори, хребет Копетдаг, Памір, гори Ірану, Афганістану й Гімалаї.

Алювіальні ґрунти - ґрунти, що утворюються в заплавах річок і яким властиве періодичне затоплення паводковими водами та відкладання на їх поверхні алювію.*Альпійська рослинність* - сукупність рослинних угруповань (фітоценозів) в альпійському

поясі гір. Представлена переважно низькотравними угрупованнями злаків, осок, шпалерних чагарників, мохів і лишайників та несформованими комплексами рослин на скелях і осипищах.

Американізація (вестернізація) – вплив США на поп-культуру, бізнес-моделі, мову і політику інших країн. Термін, введений 1907 р., спочатку вживали для характеристики зростання популярності американського способу життя в Канаді. Власне у США термін застосовують до процесу асиміляції іммігрантів, тоді як за межами США використовують найчастіше в негативному контексті, порівнюючи з втратою традиційної культури та звичаїв.

Амплітуда - 1) найбільше значення періодично змінюваної величини; 2) різниця між двома крайніми показами (штрихами) на шкалі приладу (напр., термометр).

Анклав - виділена замкнутою межею невелика ділянка території, що належить юридичній особі, яка володіє правами на іншу територію.

Апартеїд – крайня форма расової дискримінації (розрізнення) і сегрегації (політика відділення «кольорового» населення від білого) щодо окремих національних і расових груп населення.

Аркуш цифрової карти номенклатурний - цифрова карта, межі територіальної належності якої встановлені згідно з прийнятою системою розграфлення карт.

Атлас національний - атлас, що найповніше подає об'єктивну інформацію про певну конкретну державу в її сучасних межах, зосереджуючи увагу на її найважливіших і характерних особливостях.

Базальт - виливна вулканічна гірська порода основного складу (із вмістом кремнезему до 53%). Міцна, стійка до вивітрювання. Колір темний, до чорного. Складається приблизно порівну з плагіоклазу, залізомагнезіальних мінералів та вулканічного скла; значні домішки рудних мінералів. Б. виникають внаслідок кристалізації малов'язкої магми, яка піднімається по розломах і жерлах вулканівна поверхню, утворюючи покриви, потоки, дайки, а під водою - подушкоподібні форми.

Байкальська складчастість - сукупність тектонічних процесів, які проявилися в кінці протерозою - на початку кембрію та завершили геосинклінальний розвиток значних за площею ділянок у різних частинах світу. Області байкальської складчастості оконтурюють схід Східноєвропейської платформи (від Варангер-

фіорду до Тиману), захід і південь Сибірської платформи (Єнісейський кряж, Східний Саян, Прибайкалля та Забайкалля); їх виділяють також на Аравійському півострові й у Південній Америці. У Західній Європі байкальській складчастості відповідають ассинтська складчастість і кадомська складчастість.

Балка - форма рельєфу; являє собою ерозійну долину з пологими схилами і плескатим днищем, без постійного водотоку. Схили задерновані, часто зарослі чагарником або лісом. Днище сухе, зволожене або заболочене, рідше - з тимчасовим водотоком.

Банка - ділянка морського дна, глибини над якою значно менші, ніж навколишні. Можуть мати наносне, вулканічне, тектонічне, коралове та ін. походження (наприклад Ньюфаундлендська банка).

Баранячі лоби - округлі, скелясті бугри й пагорби висотою від декількох метрів до десятків метрів і довжиною до декількох сотень метрів або виступи схилів височин, оброблені льодовиком, що рухається.

Бархан - серпоподібний піщаний пагорб з пологим навітреним і крутим підвітреним схилами.

Басейн річки (озера) - частина суходолу, з якого відбувається природний стік води у річку (річкову систему). Складається з поверхневого та підземного водозборів.

Безробітні – працездатні громадяни працездатного віку, які через відсутність роботи не мають заробітку або інших передбачених законодавством доходів і зареєстровані у державній службі зайнятості як такі, що шукають роботу, готові та здатні приступити до роботи

Безробіття – вимушене й тривале припинення роботи через неможливість знайти робоче місце. Різновиди безробіття: природне, вимушене, часткове, сезонне, структурне, циклічне, приховане, тривале. Характеризують такими показниками: норма природного безробіття, усталений рівень безробіття, критичний рівень безробіття.

Безстічна область - частина суші, річки якої не мають стоку в Світовий океан. Найбільші Б .о. лежать у посушливих районах Азії та Африки (наприклад, Арало-Каспійська Б .о.).

Бентос - сукупність організмів, що населяють дно морських та прісноводних водойм. Розрізняють бактеріобентос, фітобентос та зообентос.

Берегові форми рельєфу - комплекс форм рельєфу на межі моря і суходолу, які сформувались внаслідок взаємодії літосфери, гідросфер и та біосфери за сучасної участі антропогенного фактору.

Біженець – жертва переслідувань за ознакою раси, етнічного походження, релігійного вірування, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичної орієнтації, яка перебуває за межами країни постійного проживання, громадянином якої вона є.

Біогеоценоз - природна система, що складається з живих організмів, що утворять біоценоз, і сукупності абіотичних (неживих), компонентів середовища їхнього перебування; всі складові частини зв'язані між собою обміном речовин й енергії.

Біологічне вивітрювання - процес руйнування й хімічних змін гірських порід у результаті життєдіяльності організмів та продуктів їх розкладання. За органічного вивітрювання відбувається механічне руйнування гірських порід коренями рослин, порушення стійкості уже вивітрілого матеріалу тваринами, хімічні зміни гірських порід під впливом органічних і мінеральних речовин, які виділяються живими організмами в процесі їх діяльності й після відмирання.

Біосфера - загальнопланетна оболонка, склад, будова і енергетика якої зумовлені минулою і сучасною діяльністю всієї сукупності живих організмів на Землі.

Блукаючі меандри - різновид вторинних меандр. Утворюються самим водним потоком під час його переміщення у виробленому днищі річкової долини серед пухких алювіальних осадків. Причиною виникнення вільних меандр є турбуленція водного потоку в руслі, що призводить до сильнішого розмивання одного берега порівняно з іншим і, відповідно, спричинює дедалі сильніше відхилення течії від загального напряму. Таке «блукання» річки залежить від водності та режиму річки, а не від випадкових причин.

Болото - ділянка земної поверхні з надмірним зволоженням, на якій зростає специфічна вологолюбна рослиність, розвивається специфічний тип грунтоутворення і, як правило, накопичується торф. Виникають Б. внаслідок заболочування як водойм, так і суходолу. За характером водно-мінерального живлення, типу торфового покриву та рослинності розрізняють низинні (евтрофні), перехідні (мезотрофні) та верхові (оліготрофні) болота.

Бриз - вітер на берегах морів та великих внутрішніх водойм, що змінює напрям протягом доби. Вдень Б. дме з моря на суходіл,

вночі - з суходолу на море. Виникають Б. у теплий період року переважно при антициклонічній погоді внаслідок різниці температури повітря над суходолом і водною поверхнею.

Брилові (скидові) гори - гори, рельєф яких зумовлений, переважно, диференційованими рухами окремих брил земної кори, роздробленої розломами. Утворюються при повторному орогенезі на ділянках літосфери, які втратили пластичність. Брилові гори характеризуються масивністю, крутими схилами, розчленованістю (наприклад окремі гірські масиви Західної Європи: Гарц, Шварцвальд, Вогези, Тюрингенський Ліс тощо).

Ваді – сухі русла річок в Африці.

Вивітрювання - сукупність процесів хімічного й фізичного перетворення мінеральних речовин у верхніх частинах земної кори та на її поверхні (при температурі нижче 80 °С) під впливом атмосфери, гідросфери й живих організмів. У процесі гіпергенезу відбуваються утворення кори вивітрювання та зони окислення родовищ, ґрунтоутворення, формування складу підземних вод, вод річок, озер, морів і океанів, хемогенне й біогенне осадкоутворення.

Вимушене безробіття – безробіття, яке виникає внаслідок ліквідації підприємства або робочого місця (вивільнення працівників) чи звільнення працівника з ініціативи адміністрації.

Висота абсолютна - відрізок прямовисної лінії від точки на фізичній поверхні Землі до рівневої поверхні, яка прийнята в Державній геодезичній мережі за вихідну (нульову). На території України В. а. відлічують від середнього рівня Балтійського моря.

Висота відносна - висота будь-якої точки земної поверхні відносно іншої точки, рівнева поверхня якої прийнята за вихідну. Дорівнює різниці висот абсолютних цих точок, тобто перевищенню між цими точками.

Височина - рівнинна ділянка земної поверхні, яка припіднята над навколишньою територією та має абсолютні висоти 200-500 м; протиставляється низовині (наприклад Валдайська, Придніпровська, Приволзька, Подільська височини).

Відносна вологість повітря - співвідношення фактичного вмісту водяної пари в повітрі до тієї кількості, яка необхідна за тієї ж температури для насичення повітря, виражене у відсотках.

Відсталість – одна з головних ознак країн, що розвиваються, яка характеризує стан економіки і соціальної сфери та виявляється через багатоукладну структуру господарства, неоднорідну

соціальну структуру, сировинний характер економіки і традиційну структуру виробництва, низький рівень промисловості і гіпертрофований розвиток сфери послуг, просторовий дуалізм, низький рівень життя населення, нерівноправне положення в міжнародному географічному поділі праці.

Війна – міжнародний або внутрішній конфлікт, у якому кількість загиблих перевищує 1 000 осіб. Розрізняють війни справедливі і несправедливі; визвольні і загарбницькі; світові і локальні; симетричні й асиметричні. Нові типи війн (новітні війни) початку XXI ст.: інформаційна, мережева, комп'ютерна (кібервійна), гібридна.

Військовий стан – особливий режим у країні або окремій її частині, який уводять за рішенням вищих органів державної влади у виняткових обставинах (війна, стихійне лихо, загроза державного перевороту тощо). У разі введення військового стану усі функції органів державної влади з питань виробництва, оборони, забезпечення громадського порядку, державної безпеки переходять до військових органів.

Вододіл - 1) це межа між суміжними водозборами. 2) лінія на земній поверхні між двома сусідніми водотоками чи їхніми системами (басейнами річок, океанів). У гірських країнах зазвичай добре виражена в рельєфі, збігаючись з лінією гребеня хребта. На рівнинах вододільна лінія виражена слабо. Розрізняють головний, чи континентальний вододіл; вододіл першого порядку (між сусідніми річковими системами); вододіли другого порядку (між сусідніми притоками головної річки). Іноді вододілом називають територію, яка розділяє сусідні річкові системи, вододільний простір, межиріччя.

Гендер – соціальне розуміння статевих відмінностей, очікування (психологічні, соціальні, економічні, поведінкові) представників різної статі один від одного.

Гендерна культура – сукупність статево-рольових цінностей у суспільних сферах буття та відповідних до них потреб, інтересів і форм діяльності, зумовлених суспільним устроєм та інституціями, що пов'язані з ними.

Гендерна рівноправність – однакове оцінювання суспільством подібностей і відмінностей між жінкою і чоловіком та розрізнення функцій, які вони виконують.

Гендерний індекс людського розвитку (англ. Gender-related Development Index (GDI)) – індекс, розроблений ООН; характеризує становище в країні чоловіків і жінок за базовими критеріями людського розвитку: можливість вести здоровий спосіб життя, тривалість життя, доступність до якісної освіти, рівень матеріального добробуту.

Гендерний розвиток – процес зменшення гендерної нерівності й подолання гендерної дискримінації в суспільстві.

Генетично модифікована їжа – продукти харчування, отримані з ГМО, рослин, тварин і мікроорганізмів.

Геноцид – цілеспрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими або релігійними мотивами. Є крайньою формою дискримінації.

Географічна довгота - величина дуги паралелі в градусах від початкового меридіана до меридіана заданого місця.

Географічна карта - зменшене зображення земної поверхні на площині, створене за допомогою визначеного математичного методу (картографічної проекції) тазагальноприйнятих умовних знаків.

Географічна широта - величина дуги меридіана в градусах від екватора до заданої точки на земній поверхні.

Географічний світ – базова просторова одиниця у схемі світової регіоналізації.

Географічні координати - географічна широта і географічна довгота будь-якої точки на земній кулі.

Геоїд - геометрична фігура Землі, яку утворює поверхня Світового океану умовно продовжена під континентами.

Геологічний розріз - проекція гірських порід залежно від їх глибини залягання на умовну вертикальну площину, проведену по лінії розрізу.

Геоморфоллогічний профіль - графічне зображення січення рельєфу земної поверхні вертикальною площиною, яка проходить через задану лінію. На геоморфологічному профілі показують генезис, вік рельєфу та геологічну будову місцевості. Вертикальний масштаб зазвичай збільшують.

Геосинклінальний пояс - обширний, лінійно витягнутий тектонічно активний рухомий пояс земної кори. Розміщується або між древніми континентальними платформами, або між

континентальними й океанічною платформами, включаючи внутрішні та окраїнні моря, острівні дуги й глибоководні жолоби. Довжина сягає декілька десятків тисяч кілометрів, ширина - сотні та навіть тисячі кілометрів. Протягом новітньої історії Землі (останні 1,6 млрд рр.) сформувалося п'ять головних геосинклінальних поясів: Тихоокеанський, Середземноморський, Урало-Монгольський, Атлантичний, Арктичний. У процесі еволюції геосинклінального поясу в його межах послідовно закладались і розвивалися численні геосинклінальні області й геосинклінальні системи. По периферії геосинклінального пояса розміщуються древніші складчасті області, центральну частину займають молодші. На сучасному етапі геосинклінальні пояси набули рис складчастих гірських споруд або молодих платформ.

Геохронологічна шкала - шкала, яка відображає послідовність і тривалість геологічних процесів, явищ, етапів розвитку Землі та її органічного світу.

Герцинська складчастість - сукупність процесів інтенсивної складчастості, горотворення та гранітоїдного інтрузивного магматизму, які проявилися в палеозойських геосинкліналях і створили складчасті гірські системи - герциніди в другій половині палеозойської ери (кінець девону - початок тріасу). Геосинклінальні системи, які зазнали герцинської складчастості, виникли переважно в ордовику - на початку девону на більш давній (байкальській) основі. До областей герцинської складчастості належать герциніди Західної, Центральної та Південної Європи, північно-західної Африки, північного Кавказу, Уралу, Тянь-Шаню, Алтаю, Монголії, Аппалач, Анд. У процесі свого розвитку значні ділянки герцинської складчастості перейшли з геосинклінального режиму на платформний (Західна й Центральна Європа, Урал, Аппалачі тощо).

Гілея - вологі ліси у приекваторіальних районах. Характеризується багатим видовим складом, багатоярусністю.

Гіпсометрія - розділ геодезії, який вивчає методи вимірювання висот точок на земній поверхні над прийнятим рівнем (рівневою поверхнею, що проходить через початок відліку) і відображення на карті рельєфу земної поверхні.

Гірська порода - природні агрегати з одного чи декількох мінералів, уламків інших гірських порід, утворені внаслідок

геологічних процесів; залягають в земній корі у вигляді самостійних тіл.

Глобалізація – перетворення певного явища на світове, планетарне, те, яке стосується всієї Землі, земної кулі; це процес всесвітньої економічної, соціальної, політичної, інформаційної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками є міжнародний поділ праці, міграція в масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Глобальні міста виникли завдяки стрімкому розвитку фінансового сектора, сектора послуг та індустрії розваг, інноваціям та інформаційним технологіям.

Глобус - сферична модель земної кулі з контурами суходолу й водних просторів. На Г. зберігаються сталий масштаб, геометрична подібність фігур, як і співвідношення площ, що дає змогу зробити правильний висновок про співвідношення між окремими частинами поверхні Землі.

Горб - додатна форма рельєфу невеликої (до 200 м) відносної висоти з порівняно спадистими (менше 30°), зазвичай задернованими схилами, округлою вершиною й слабовираженим підніжжям.

Горизонталь - лінія рівних висот на карті. Тепер універсальний спосіб зображення рельєфу. Найбільший ефект отримують під час зображення тих його форм, висоти яких та схили на місцевості змінюються рівномірно. Правильність і достовірність зображення залежить від вдалого вибору перерізу рельєфу, що також залежить від масштабу і призначення карти, та від характеру рельєфу. На карті з Г. можна визначити абсолютні висоти точок земної поверхні, перевищення між ними, напрям схилу і його стрімкість. Рельєф зображують за допомогою основних горизонталей, півгоризонталей, допоміжних і додаткових горизонталей (на будь-якій висоті). Г. у міру потреби підписують переважно цілим числом, тобто вказують її числове значення, але так, щоб основа числа збігалася з напрямом зниження схилу.

Градусна сітка - сітка на географічній карті чи на глобусі, що утворюється від пересічення меридіанів з паралелями.

Дельта - низька, майже плоска ділянка алювіальної рівнини, яка розміщена в гирлі річки чи біля нього; зазвичай має трикутну

чи віялоподібну форму; займає значну площу, обмежену й розчленовану рукавами; утворюється шляхом акумуляції відкладів, принесених річкою в таких кількостях, які не можуть бути видалені припливами, хвилями й течіями. Більшість дельт є частково підводними, частково надводними. Термін увів Геродот у V ст. до н. е. для позначення ділянки алювіальної рівнини в гирлі р. Ніл. Розрізняють дельти трикутні (р. Ніл), лопатеві (річки Міссісіпі, Кура), дугоподібні (р. Лена), дзьобоподібні (р. Тибр), блоковані (р. Камчатка), виповнювання (р. Кубань), висунуті (річки Волга, Урал, Кілійське гирло Дунаю) та ін.

Демаркація - позначення на місцевості державних кордонів та меж будь-якої земельної ділянки.

Держава – це суверенне політичне утворення, яке здійснює владні повноваження на певній території через діяльність особливої системи органів і організацій – державного механізму.

Державний кордон – позначена на поверхні землі (суходолу або водного простору) чи уявна, але позначена на карті, лінія та уявна вертикальна поверхня, яка проходить через неї в повітряному просторі та в надрах землі, що визначає межу території держави і відокремлює її від інших держав і відкритих морів.

Довгота - координата, що визначає положення точки на Землі (планеті) у напрямі захід-схід.

Довільні проекції - проекції яким властиві як кутові, так і площові спотворення. До довільних проекцій належать також рівнопроміжні проекції. Рівнопроміжні - проекції, в яких один із масштабів уздовж головних напрямів є сталою величиною, здебільшого одиницею.

Екватор - паралель, проведена на однаковій відстані від полюсів. Є найдовшою паралеллю Землі з довжиною 40 075 696 км. Розділяє північну та південну півкулі планети.

Екзогенні процеси - зовнішні процеси, які відбувається на земній поверхні й у верхній частині літосфери (у зоні гіпергенезу) під дією сил, викликаних, насамперед, енергією Сонця, силою тяжіння та життєдіяльністю організмів. До них відносять вивітрювання, флювіальні, льодовикові, еолові, мерзлотні, гравітаційні й інші. Протиставляються ендогенним процесам.

Ендогенні процеси - внутрішньоземні, геологічні процеси, які відбуваються головним чином у надрах Землі та зумовлені її внутрішньою енергією, силою тяжіння й силами, що виникають під час обертання планети. Проявляються у вигляді орогенних

(горотвірних) процесів, коливальних рухів земної кори, явищ магматизму, вулканізму, землетрусів тощо. У взаємодії з екзогенними процесами формують рельєф земної поверхні.

Закрут річки (меандра) - ділянка звивистого русла річки, розташована між двома суміжними точками перегину його умовної осьової лінії.

Залежна територія (колонія) – країна чи територія, що перебуває під владою окремої держави (метрополії), не має політико-економічної самостійності, й управління якою здійснюється на основі спеціального режиму.

Земна кора - верхня тверда оболонка Землі - від її поверхні до межі Мохоровичича (поверхня щільнішого субстрату мантії, яка встановлена на основі сейсмічних даних югосл. ученим А. Мохоровичичем). Товщина земної кори під рівнинами 30-35 км, у гірських регіонах - 50-75 км, а в межах западин морів та океанів - від 5 до 10 км. Розрізняють материковий тип земної кори (складається з трьох шарів: осадового, гранітного, базальтового), океанічний (два шари: осадовий і базальтовий), а також перехідні типи - субконтинентальний та субокеанічний. Материковому типу земної кори відповідають материки, океанічному - ложе океану, субконтинентальному типу - рельєф геосинклінальних поясів та перехідних зон, субокеанічному - планетарна система серединно-океанічних хребтів. *Затока* - частина акваторії моря чи океану, що заглиблена в суходіл і має вільний водообмін з основним водним бассейном.

Знак нівелірний - геодезичний знак для закріплення на місцевості пунктів нівелювання геометричного. Використовують такі 3. н.: репер фундаментальний, репер ґрунтовий, марка стінна,репер стінний. На місцевості фундаментальний і ґрунтовий репери зазвичай обкопують і встановлюють біля них розпізнавальні знаки (стовпчики-сторожки) для полегшення їх пошуку.

Ізалобара - ізолінія зміни атмосферного тиску за певний проміжок часу.

Індекс людського розвитку (ІЛР) – інтегральний показник для порівняльної оцінки бідності, письменності, освітнього рівня, середньої тривалості життя й інших показників країни як характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Розрахунок показника ЛР є результатом діяльності Статистичної комісії ООН – ЄСДС (єдина система соціально-демографічної

статистики), що збирає, обчислює дані й порівнює країни за 12 основними групами показників: демографічні характеристики, санітарно-гігієнічні умови життя, споживання продовольчих товарів, освіта й культура, умови праці й зайнятість, доходи і витрати організація відпочинку тощо. Значення ЛР можуть варіюватися від 0 до 1 (1 у цій системі оцінки прийнято за еталон).

Каледонська складчастість - складчастість, яка проявилась у ранньому палеозої в основному у Атлантичному та Урало-Монгольському поясах. Сформовані складчасті системи — каледоніди.*Ізобати* - лінії на географічній карті, що сполучають однакові глибини дна океанів, морів чи озер. Відображають підводний рельєф.

Кампос - низькорослe рідколісся або савановидна рослинність Бразильського нагір'я.

Каньйон - вузька, глибока долина з урвистими, крутими, іноді східчастими схилами і вузьким дном, яке часто повністю зайняте річищем. Найчастіше пов'язані з розломними зонами.

Карта - побудоване в проекції картографічній зменшене, узагальнене із застосуванням певної системи умовних позначень зображення поверхні Землі, ін. небесних тіл або космічного простору, що показує розташування різних об'єктів, якими можуть бути і різноманітні природні, суспільні та ін. явища. К. притаманні певні властивості, з-поміж яких найістотніші: наочність карт, вимірність карт, інформативність карт. Елементи карти; основа карти математична,зображення картографічне (картографічний рисунок), оснащення допоміжне, дані додаткові на карті. Класифікацію карт здійснюють за певними ознаками. З урахуванням положень моделювання картографічного прийнято вважати, що карта є просторовою, математично визначеною і суб'єктивно генералізованою образно-знаковою моделлю реальної дійсності.

Картографічна проекція - математично визначене відображення поверхні земної кулі, еліпсоїда (або глобуса) на площину карти.

Класифікація карт - поділ карт на окремі групи за певними ознаками. Найчастіше карти класифікують за такими ознаками: об'єкт зображення (географічні та астрономічні), зміст (загальногеографічні та тематичні), масштаб (велико-, середньо-, дрібномасштабні), територіальне охоплення (вся поверхня Землі,

території півкуль, окремих материків, регіонів, країн тощо), призначення.

Клімат - багаторічний режим погоди, властивий даній місцевості.

Кобальтов - позасистемна одиниця довжини; дорівнює 185,2 м, або 0,1 морської милі; застосовується в навігації.

Кордони територіальних вод установлюють за зовнішньою лінією територіальних вод, що прилягають до території держави в межах 12 морських миль (1 морська миля = 1852 м) від узбережжя. Проте деякі країни в односторонньому порядку оголосили своїми територіальними водами ширші смуги, зокрема Бразилія, Перу, Сьєрра-Леоне, Уругвай, Еквадор (200 миль) та ін. Кордони територіальних вод установлені Конвенцією ООН з морського права в 1982 р.

Коріолісова сила - сила інерції, за допомогою якої враховується вплив обертання системи відліку на відносний рух матеріальної точки. Напр., добове обертання Землі приводить до того, що річки, які течуть у меридіанному напрямі на північ, підмивають у Північній півкулі правий за течією берег, а в Південній ті, що течуть на південь, - лівий. К. с. враховують у балістиці, метеорології, техніці.

Коса - акумулятивна форма рельєфу, що являє собою вузьку смугу суходолу у прибережній частині моря, річки, озера, одним краєм сполучену з берегом.

Країна – заселена певним народом територія з визначеними кордонами, яка в політико-географічному аспекті може мати державний суверенітет або бути залежною.

Країни у складі Співдружності (Співдружність націй) – міждержавне об'єднання у складі Великої Британії і більшості її колишніх домініонів, колоній і залежних територій. Головою об'єднання вважають королеву Великої Британії, представлену в країнах генерал-губернаторами. Усі держави, які входять до Співдружності, мають повний суверенітет у своїх внутрішніх і зовнішніх справах.

Крік - тимчасовий водотік або пересихаюча річка в Австралії.

Курвіметр - прилад для вимірювання довжини звивистих ліній на карті.

Лес - континентальна осадова гірська порода, для якої властиві світло-палевий колір, висока пористість, переважання

пилуватих фракцій, карбонатність, наявність видимих вертикальних капілярів, здатність у сухому стані утворювати стовпчасті окремості. Леси вкривають до 65% території України, на них сформувались чорноземні грунти України.

Лиман - витягнута мілководна затока, що утворюється при затопленні морем пригирлової частини річкової долини або балки внаслідок незначного опускання суходолу. Лимани бувають відкриті (мають постійний зв'язок з морем, а також досить велику і сталу площу водного дзеркала) і закриті (відокремлені від моря косами, пересипами).

Літосферні плити - великі жорсткі блоки літосфери Землі, відділені один від одного тектонічними розривами (швами) по осьових лініях сейсмічних поясів планети. Згідно з уявленнями «нової глобальної тектоніки» (тектоніки літосферних плит); вони перебувають у постійному русі, переміщуючись по шару астеносфери від зон розтягування (серединно-океанічних хребтів) до зон стиснення (зон Беньофа, зон всмоктування). Розрізняють три типи відносного руху літосферних плит: 1) дивергенція (розходження в різні боки); 2) конвергенція (сходження плит унаслідок їх зустрічного руху); 3) ковзання однієї плити відносно іншої без істотного розсування чи насування. Унаслідок зіштовхування літосферних плит можливі занурення (субдукція) океанічної плити під материкову чи іншу океанічну з утворенням глибоководних жолобів та острівних дуг; насування материкової плити на океанічну (обдукція) з утворенням гірської країни; зіткнення континентальних плит (колізія) з утворенням геосинклінального поясу.

Луки - тип рослинності з переважанням багаторічних трав - мезофітів.

Мантія Землі -одна з внутрішніх геосфер Землі, яка простягається від підошви земної кори (поверхня Мохоровичича) до поверхні ядра (поверхня Віхерта-Гутенберга, 2900 км).

Масштаб - умовна міра, що показує, у скільки разів відстань на місцевості зменшена при зображені її на карті чи на плані. Розрізняють масштаб числовий, масштаб лінійний.

Мезозойська (кіммерійська) складчастість - складчастість, яка проявилась в мезозойській ері в основному в межах Середземноморського та Тихоокеанського геосинклінальних поясів. Сформувала мезозоїди.

Метаморфізм - процес суттєвої зміни текстури, структури, мінерального й хімічного складу гірських порід у земній корі та мантії під впливом температури, всебічного тиску, хімічної дії глибинних розчинів (флюїдів). До метаморфізму не належать процеси зміни гірських порід унаслідок їх розплавлення й вивітрювання. Головні види метаморфізму - регіональний, контактний, динамічний, гідротермальний.

Міжнародні організації – одна з найважливіших форм багатостороннього співробітництва між державами, створюються на підставі угоди між учасниками.

Мітка шкали - знак (риска, точка, зубець тощо) на шкалі, що відповідає деякому значенню вимірюваної величини.

Морський клімат - клімат, що формується над океанами, морями та прилеглими частинами суходолу під переважаючим впливом повітряних мас морського походження. Характеризується порівняно з континентальним кліматом, відносно невеликим річними і добовими амплітудами температури, підвищеною вологістю повітря, значною хмарністю, більшою кількістю атмосферних опадів.*етеорологія* - наука про атмосферу Землі, її склад і будову, фізичні та хімічні процеси і явища, які в ній відбуваються.

Морські течії - переміщення водних мас в океанах і морях; характеризується напрямом, швидкістю і сталістю у часі. За походженням розрізняють дрейфові (зумовлені тертям вітру об поверхню води), термохалинні (виникають внаслідок нерівномірного розподілення температури і солоності води), стокові, компенсаційні та градієнтні (пов'язані зі зміною рівня води).

Мусони — стійкі вітри нижнього шару тропосфери, що протилежно змінюють свій напрямок два рази на рік. Зимовий мусон має напрямок з суходолу на море, літній — з моря на суходіл. Характерні райони мусонів — східні узбережжя материків, а також тропічні широти північної півкулі.

Науковий парк – організація, керована фахівцями з метою підвищення ефективності діяльності своїх партнерів запровадженням культури інновацій та підвищенням конкурентоспроможності супутніх підприємств і установ, заснованих на знаннях. Для досягнення цілей науковий парк керує потоком знань і технологій між університетами, науково-

дослідними інститутами, компаніями і ринками; сприяє створенню і зростанню компаній, заснованих на інноваціях, переміщенням їх в інкубатори і передачею їм частини активів; надає високоякісне приміщення, устаткування й інші додаткові послуги.

Нівальний клімат - клімат, у якому кількість твердих опадів, що випадає в холодний сезон року, перевищує ту кількість, яка розтає й випаровується в теплу пору року. До найпоширеніших процесів формування рельєфу в нівальному кліматі належать діяльність льодовиків, руйнування гірських порід під впливом різких коливань температури, утворення форм пучіння та просідання в багаторічній мерзлоті тощо.

Океан - безперервна водна оболонка Землі, яка оточує материки й острови і має однорідний сольовий склад (середня солоність води 53‰). Океан становить більшу частину гідросфери (94%) і займає близько 70,8% земної поверхні (361 млн. км²). Об'єм океану – 1370 млн. км³, середня глибина – 3795 м, найбільша глибина – 11220 м (Маріанський жолоб). Океан має великі харчові, енергетичні й мінеральні ресурси.

Океанічна плита - область дна океанів між підводними окраїнами континентів та серединно-океанічними хребтами, має типовий океанічний тип кори.

Орографія - наука, що вивчає, описує і характеризує порівняно великі форми рельєфу земної поверхні (хребти, узвишшя, улоговини тощо), подає дані про напрям їх простягання, розміри (висоту, протяжність, характер схилів тощо), незалежно від їх походження.

Осадові гірські породи - це продукти фізичного, хімічного й біохімічного вивітрювання магматичних і метаморфічних гірських порід. Їхнє руйнування відбувається в умовах земної поверхні під дією сили земного тяжіння, води, кисню, вуглекислого газу, різних кислот, організмів, перепаду температур тощо. За походженням осадові породи поділяють на уламкові, хемогенні та біогенні (органогенні). Осадові породи (піски, глини, леси й ін.) зазвичай стійкіші до процесів хімічного руйнування, але досить піддатливі до механічного руйнування текучими водами, хвильовими та вітровими процесами тощо, що зумовлює формування відповідної морфоскульптури. Відіграють велику роль у рельєфоутворенні, оскільки вкривають близько 75% поверхні Землі.

Пангея - гіпотетичний гігантський материк, який у палеозої і на початку мезозою об'єднував усі сучасні материки. Цей суперконтинент складався з двох великих частин: північної (Лавразії), яка охоплювала сучасну Європу, Азію (без Індостану) та Північну Америку, і південної (Гондвани), до складу якої входили Південна Америка, Африка, Антарктида, Індостан, Австралія. Між південно-східною межею Лавразії та північно-східною межею Гондвани розміщена западина давнього океану Тетіс у вигляді великої затоки.

Паралелі - лінії, що проведені на глобусі і карті паралельно екватору і з'єднують точки з однаковою широтою. Паралелі розміщені під прямим кутом відносно меридіанів.

Перигелій - найближча до Сонця точка орбіти небесного тіла (планети, штучного супутника), що рухається довкола Сонця по одному з конічних перерізів: еліпсу, параболі, гіперболі. *Нівелір* - прилад для визначення відносної висоти місця, тобто перевищення однієї точки над другою.

Півкуля землі - половина земної поверхні, отримана поділом земної кулі відповідними лініями. Розрізняють: північну і південну, східну і західну, а також материкову і океанічну півкулі.

Півострів - частина суходолу, яка заходить в океан, море чи озеро і з трьох сторін оточена водою.

Площа водозбірна - водозбір обмежений вододільними лініями басейну водозбору і напрямом створу вибраної в проекті споруди (гребля, насип тощо). Визначається на топографічній карті; використовується в гідрологічних обчисленнях під час визначення величини створів мостів, водопропускних труб, зливної каналізації тощо.

Політична карта світу – географічна карта, яка дає територіально-політичну характеристику світу, материків або великих географічних регіонів.

Полюси - умовні точки на земній поверхні, через які проходить земна вісь.

Полярна зоря - зоря 2-ї величини (a-Ursae Minoris), що міститься в Сузір'ї Малої Ведмедиці, приблизно в напрямі осі обертання Землі, і тому зберігає майже незмінне положення на небі. В астрономічних спостереженнях П. з. використовують для орієнтування астрономічного інструмента в меридіані і для визначення широти та азимута.

Проекція картографічна - спосіб зображення на площині поверхні Землі математичної (ПЗМ). У П. к. здійснюється математичний закон, що встановлює однозначний зв'язок між координатами точок ПЗМ і відповідними плоскими координатами цих же точок у зображенні. Цей математичний закон записується у вигляді рівнянь картографічної проекції. За характером спотворень є такі основні групи її к.: рівнокутова, рівноплощова, довільна.

Профіль місцевості - проекція сліду перерізу місцевості вертикальною площиною на цю площину. Зображення цього сліду на кресленні також наз. П. м. П. м. може бути побудований за даними нівелювання або з використанням топографічної карти. Зазвичай його будують на міліметровому папері, де спочатку розмічають сітку профілю, в якій є рядки: ухилів проектної лінії, проектних та фактичних висот, віддалей між пікетами, прямих і кривих, ситуації тощо.

Радіус Землі середній - середній радіус геоїда (радіус рівновеликої сфери) дорівнює 6371 км.

Рельєф - сукупність нерівностей (форм) земної поверхні, які відрізняються обрисами, розмірами, походженням, віком, історією розвитку та сучасною динамікою. Складається з додатних і від'ємних форм. Перші утворюють підвищення рельєфу, другі представляють собою западини. За масштабом розрізняють: планетарні форми, мега-, макро, мезо-, мікро- й наноформи. Рельєф формується в результаті взаємодії ендогенних та екзогенних процесів, а останнім часом - і під впливом діяльності людини. Рельєф вивчає геоморфологія.

Репер - франц. rep'ere - мітка, карб, позначка - знак нівелірний геодезичної мережі, висота якого відома з нівелювання.

Рівнина - один із найважливіших елементів рельєфу земної поверхні (у межах суходолу, дна морів і океанів), характеризується малими похилами й незначними коливаннями висот. На суходолі розрізняють рівнини, що лежать нижче рівня моря (наприклад Прикаспійська); низовинні -із висотою від 0 до 200 м (Західносибірська); підвищені від 200 до 500 м (Устюрт) і нагірні - понад 500 м (внутрішні частини Іранського нагір'я). Поверхня рівнин може бути горизонтальною, нахиленою та ввігнутою; за морфологією поверхні розрізняють горбисті, хвилясті, увалисті, грядові, плоскі рівнини. За спрямуванням екзогенних процесів виділяють денудаційні й акумулятивні рівнини. Серед останніх -

алювіальні, морські, озерні, льодовикові, водно-льодовикові, вулканічні. Більшість рівнин формується на платформах, в орогенних областях рівнини приурочені, головним чином, до міжгірських і передгірських прогинів. Серед підводних рівнин широко поширені абісальні рівнини, приурочені до дна океану, рівнини шельфу й котловин окраїнних морів.

Рівнокутові проекції - проекції, в яких частинний масштаб у заданій точці вздовж будь-якого напряму, зокрема, вздовж меридіанів і паралелей, як і вздовж головних напрямів, має одне й те ж значення, тобто не залежить від напряму. Це означає, що будь-яка нескінченно мала фігура, розташована на ПЗМ, зображається на площині подібною. Умови рівнокутового зображення в будь-якій точці проекції:

Рівноплощові проекції - проекції, в яких площа будь-якої фігури на ПЗМ зображається на площині без спотворень, тобто площа фігури в зображенні дорівнює площі на ПЗМ, але фігура цієї площі не є подібною, як це буває у рівно-кутовій проекції.

Річка - водний потік, що тече у природному руслі і живиться за рахунок поверхневого і підземного стоків з його басейну. Виділяють річки головні (впадають в моря, озера або губляться в пісках чи болотах) та їх притоки (впадають в головні річки); Річки рівнинні й гірські; за господарським використанням – судноплавні і несудноплавні ті ін.

Савана - зональний природний комплекс з переважанням травяного покриву з чагарниками та окремими деревами або групами дерев. Поширені в Африці, особливо на сході, в Південній Америці (льяноси, кампоси), Австралії, Індії.

Світові міста сформувалися завдяки історичним та географічним чинникам (місце розташування), розвитку торгівлі, особливо міжнародної.

Сейсмічна область (зона) - територія, яка охоплює епіцентри землетрусів і зазнає їхньої дії. Виражена відносно вузькими смугами, пов'язана з областями інтенсивних тектонічних рухів, формуванням гірських хребтів і міжгірських прогинів, глибоководних океанічних жолобів та рифтових зон. Виділяють два головних сейсмічних пояси: Євроазійський і Тихоокеанський.

Серединно-океанічні хребти - один із головних елементів рельєфу й геологічної структури дна Світового океану. Простежується у вигляді планетарної системи пов'язаних між

собою гірських споруд на дні всіх океанів. Загальна протяжність - понад 60 тис. км. Відносна висота - 2-3 тис. м, ширина - 250-450 км (до 1000 м). Характерна риса рельєфу - рифтова долина (западина з крутими стінками, приурочена до розломів розтягування, що йдуть уздовж осі хребтів), яку обрамляють рифтові хребти, поперечні розломи, а також великі вулканічні масиви. Серединно-океанічним хребтам властива висока сейсмічність, тектонічна активність, інтенсивний вулканізм і підвищені потоки тепла з надр Землі. Підводну систему рифтів можна розглядати як новоутворення на дні океанів, пов'язані з підняттям магми з верхньої мантії.

Снігова лінія - снігова границя, вище якої в горах зберігається нетанучий сніг, що з часом перетворюється в фірн, а потім у лід. Вище снігової лінії нагромадження твердих опадів переважає над їх таненням і випаровуванням.

Сонячна доба - час, за який Земля робить повний оберт навколо своєї осі відносно Сонця. Складає 24 години.

Спеціалізація - економічна орієнтація території на виготовлення продукції і надання послуг для внутрішнього споживача та, особливо, зовнішнього щодо певної території споживання.

Спірні території – це ділянки земної поверхні та (або) акваторії, на які претендують дві держави чи більше. Це призводить до виникнення осередків міжнародної напруженості («гарячих точок»), що сприяє нестабільності політичної карти.

Споживач – фізична особа, яка купує, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов’язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов’язків найманого працівника.

Спосіб ареалів - спосіб зображення на карті за допомогою відповідних площових картографічних позначень певних ареалів земної поверхні.

Спосіб знаків руху - використовується для зображення на карті різноманітних просторових переміщень як природних(морські течії, діяльність вітрів за деякий проміжок часу і в певному регіоні тощо), так і соціально-економічних (міграція населення, перевезення вантажів і т. ін.). Цим способом, використовуючи різні графічні засоби, можна показати на карті напрям і швидкість переміщення, кількість і якість та інші дані явищ, що переміщуються в просторі. Графічними засобами в С. з. р. є стрілки

(налр., для зображення вітрів, при цьому кількісний бік характеризується товщиною (шириною) стрілки, що залежить від сили вітру, а якісний - кольором, (напр., теплі та холодні вітри зображуються на карті різними кольорами), а також стрічки різного кольору або рисунка (штрихування тощо) і ширини. Знаки руху можуть точно зображувати напрям переміщень, тобто дотримуючись, наприклад, зображених на карті залізниць чи судноплавних річок, або схематично, коли, наприклад, стрічка відповідних форми і ширини з'єднує пункти, між якими здійснюється переміщення.

Спосіб значків - застосовується для зображення на карті локалізованих на місцевості об'єктів і явищ відповідними умовними позначеннями - різних за формою, розмірами та кольором значків. За формою значки поділяють на геометричні, буквені та наочні. Геометричні - найчастіше рисунки простих геометричних фігур: коло, прямокутник, квадрат, трикутник, ромб тощо. Різниця між значками за формою сприяє їх кращому запам'ятовуванню, а якщо їх ще й зафарбувати, то вони читатимуться ще краще, що дає змогу подати на карті більшу кількість інформації при меншій кількості геометричних фігур. Геометричні значки займають на карті порівняно мало місця, викреслювати їх легко, особливо з використанням відповідних трафаретів. Буквені значки - переважно одна, дві чи декілька початкових букв назви об'єкта або явища, що зображується на карті (напр., Fe для зображення на карті родовищ заліза). Буквений значок незначною мірою вказує на локалізацію зображуваного об'єкта чи явища, однак, якщо вписати його в якийсь геометричний значок, напр., ромб, то локалізація стане краща. Наочні значки за своїм виглядом подібні до зображуваних на карті об'єктів реальної дійсності. Вони є натуралістичні (напр., рисунки автонавантажувача чи чобота свідчать про наявність у цьому місці заводу автонавантажувачів чи взуттєвої фабрики) і символічні (напр., кубик і чорний рівно-бедрений трикутник, що символізують кристал солі і вежу, вказують на родовище кухонної солі і видобування нафти, а зірочка на топографічній карті — на наявність у цьому місці астрономічного пункту). Зазвичай розмір значка подає кількісну, а колір - якісну характеристику об'єкта. Використовуючи т. зв. зростаючі значки, можна за допомогою цього способу зобразити на карті динаміку явища.

Спосіб ізоліній - використовується для зображення на карті неперервних і поступово змінюваних і до того ж суцільно поширених на якомусь просторі явищ за допомогою ізоліній. Точки для побудови ізоліній проставляють на карті інтерполюванням, припускаючи, що явище між інтерпольованими точками на цій території змінюється лінійно. Під час інтерполювання треба обов'язково враховувати особливості зображуваної на карті території, зв'язки між об'єктами і явищами, що відбуваються на ній, на основі чого правильно підібрати сталий інтервал між ізолініями, який деколи може бути й змінним. Оформлення ізоліній аналогічне оформленню горизонталей. Деколи для наочності простір чи смугу між ізолініями зафарбовують відповідними кольорами або заштриховують.

Спосіб кількісного фону - спосіб зображення на карті кількісних відмінностей деякого явища, суцільно поширеного на території, що картографується. Цю територію поділяють на однорідні частини за певними кількісними показниками, після чого однотипні частини зафарбовують відповідним кольором або заштриховують. С. к. ф. використовують для складання низки ґрунтових та ін. карт.

Спосіб крапок - використовується для зображення на карті тематичній масових поширених об'єктів (явищ) за допомогою відповідної кількості однакового розміру крапок, розташування яких відповідає розташуванню і концентрації цих об'єктів на місцевості, а кожна крапка певного розміру відповідає однаковій кількості одиниць зображуваного на карті об'єкта (явища). Суттєвим у С. к. є визначення так званої ваги крапки, тобто кількості об'єктів, якій на карті відповідає одна крапка (напр., однією крапкою якогось розміру зображено на сільськогосподарській карті 100 га ріллі). Використовуючи різнобарвні крапки, можна подавати на карті якісні характеристики об'єктів (явища). Деколи на одній і тій же карті застосовують крапки двох і більше вагових категорій.

Спосіб лінійних знаків - використовується для зображення на карті різних (без ширини) лінійних об'єктів (напр., меж політико-адміністративного поділу, вододільних ліній тощо), об'єктів лінійної протяжності, ширина яких не виражається в масштабі карти (напр., річки, дороги), а на деяких картах тематичних також ліній немалої протяжності доволі витягнутих об'єктів (напр., лінії

основних напрямів гірських хребтів, тектонічні лінії тощо). Передача якісних і кількісних характеристик, а також їх зміна з часом осягається в С. л. з. за допомогою рисунка, кольору, структури лінійних знаків, а деколи й їх ширини.

Спосіб якісного фону - спосіб зображення на карті якісних особливостей чи відмінностей певних явищ, суцільно або масово поширених на території, що картографується. Суть способу полягає в тому, що згідно з розробленою класифікацією картографічного явища зображувану територію поділяють на якісно однорідні ділянки, які зафарбовують відповідним кольором або заштриховують. Допускається поєднання фонового забарвлення зі штрихуванням. С. я. ф. використовують для складання ботанічних, геологічних, ґрунтових, етнічних та інших карт.

Сталагміти - стовпоподібні, конічні та інші форми мінеральні (переважно вапнякові) утворення, що ростуть з дна печер чи інших карстових порожнин.

Сталактити - натічне мінеральне утворення, яке звисає зі стелі печер. За складом він найчастіше вапнистий.

Степові блюдця - пологі, замкнуті безстічні зниження округлої або овальної форми діаметром від 10-15 до сотень метрів, завглибшки від 1-1,5 до 3-4 м. Поширені на площах залягання лесів, лесових легких суглинків та супісків, у підошві яких немає слабоводопроникних порід. С.б. розглядають як наслідки мерзлотних процесів, результат просадки, суфозії тощо.

Стокові вітри - постійні, дуже сильні вітри з внутрішніх районів Антарктиди до узбережжя.

Ступінь гіпсометричний - прийнятий для зображення рельєфу проміжок на карті між двома сусідніми горизонталями.

Сфера послуг – сукупність видів діяльності, функціональне призначення яких полягає в задоволенні потреб населення (житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, охорона здоров'я, роздрібна торгівля, освіта тощо).

Тайга - хвойні ліси північної частини помірного поясу Північної півкулі; складаються з ялини, ялиці, модрини, сосни (зокрема кедрові), при наявності деяких листяних порід.

Тальвег - лінія, що сполучає найнижчі точки дна річкової долини, яру, балки та ін. ерозійних форм рельєфу.

Теорія мобілізму - виникла на межі XIX - поч. XX ст. і пов'язана з іменами амер. геолога Тейлора та нім. геофізика й

метеоролога Вегенера. Уперше сформульована Вегенером у 1912 р. Теорія побудована на тектонічних гіпотезах про можливість значних горизонтальних переміщень материків. Доказами мобілізму виступають: подібність обрисів окраїн материків, що оточують Атлантичний океан; близькість геологічних розрізів пізньопалеозойських і ранньомезозойських порід на суміжних материках; для суміжних материків спільними є скам'янілі рештки рослин і тварин; у Південній Америці, Африці, Австралії, Індії, Антарктиді знайдено залишки покривного зледеніння кам'яновугільного періоду. Основні положення теорії мобілізму лягли в основу «нової глобальної тектоніки».

Територія – це обмежена частина твердої поверхні землі з характерними для неї природними й антропогенними властивостями і ресурсами, що характеризується протяжністю (площею) як особливим видом «просторового» ресурсу, географічним положенням та іншими якостями: є об’єктом конкретної діяльності чи дослідження.

Територія держави – це частина земної кулі з властивими їй природними та створеними внаслідок людської діяльності умовами і ресурсами, що перебувають під суверенітетом певної країни.

Фарватер – 1) лінія, яка з'єднує точки русла з найбільшими глибинами; 2) безпечний прохід між небезпечними для суден місцями, позначений на карті й обставлений навігаційними запобіжними знаками на шляхах водного простору.*Умовні знаки* - картографічні - графічні рисунки відповідних розміру, форми і кольору, якими відобра-жаються на картах об'єкти місцевості (населені пункти, річки, озера, рельєф, рослинність, залізниці, автомобільні дороги тощо). Умовні знаки класифікують на: площові, лінійні, позамасштабні (площа об'єктів не виражається в масштабі карти). Особливе місце належить підписам на картах, які викреслюють у поєднанні з наведенними вище У. з. для відповідних масштабів карти згідно зі спеціальними «Таблицями умовних знаків».

Фен - вітер, часто сильний і рвучкий, з високою температурою й низкою відносною вологістю повітря, що дме час від часу з гір у долини. Аналогічний вітер у Північній Америці називається чинук.

Фігура Землі - фігура фізичної поверхні Землі. Визначення Ф. 3. - складне завдання, а тому його розв'язання виконувалося послідовними наближеннями. Виділяють три основні наближення

визначення Ф. З. Перше належить до глибокої давнини, коли за Ф. З. брали кулю відповідного радіуса. Лише двадцять сторіч пізніше отримали розв'язання цієї проблеми у другому наближенні, встановивши стиснення, представивши Землю сфероїдом або двовісним еліпсоїдом. У XIX ст. методами точних вимірювань було з'ясовано, що фігура цього еліпсоїда обертання неточно представляє Ф. З., тому постало питання її визначення у вигляді тривісного еліпсоїда, що становить третє наближення. Сюди належить і визначення геоїда, як Ф. З. Традиційне визначення Ф. З. як геоїда не втратило свого значення і сьогодні. Однак через те що принципово не можна визначити фігуру геоїда, не знаючи розподілу мас усередині Землі, стали визначати за наземними вимірюваннями поверхню квазігеоїда, яка збігається з фігурою геоїда на морях і океанах і дуже близько підходить до нього на суходолі. Для наукового і практичного використання потрібна узагальнена і проста математична апроксимація Ф. З. Найзручнішим є варіант, коли Ф. З. приймають за еліпсоїд обертання, параметри якого найточніше відповідають фігурі квазігеоїда в межах усієї Землі (еліпсоїд загальноземний), або у межах окремих ділянок (референц-еліпсоїд). Вивчення дійсної Ф. З. тоді зводиться до визначення геометричних величин, які характеризують відхилення земної поверхні від вибраного еліпсоїда.

Фенологія - наука про сезонні явища в живій і неживій природі; вивчає здебільшого зміни в рослинному і тваринному світі, зумовлені зміною пір року та погоди, напр., терміни цвітіння окремих рослин, строки прилітання та відлітання птахів.

Фізична карта - загальногеографічна карта, що передає найбільш загальні фізико-географічні особливості територій та акваторій.

Фіксизм - геотектонічна концепція, яка виходить із припущення про зафіксоване взаємне розташування континентів протягом геологічної історії Землі. При поясненні розвитку планети віддається перевага вертикальним тектонічним рухам.

Фірн - скупчення зернистого снігу, що утворився внаслідок неодноразового підтавання і наступного замерзання снігу під тиском вище лежачих шарів.

Форма рельєфу - геоморфологічне утворення, що нагадує геометричну фігуру, окреме тривимірне тіло, яке займає певні об'єми відкладів земної кори. Форми можуть бути додатними (гори,

горби, плато тощо) або від'ємними (яр, балка, річкова долина, карстова лійка тощо). За масштабом розрізняють планетарні форми, мега-, макро-, мезо-, мікро- й наноформи.

Хвилі сейсмічні - пружні хвилі, що виникають у вогнищі землетрусу внаслідок вивільнення сейсмічної енергії і поширюються в тілі Землі. Поздовжні Х с. поширюються в напрямі, паралельному траєкторіям коливання точок середовища. Поперечні Х. с. поширюються ортогонально до поздовжніх. Швидкість поширення поздовжніх хвиль більша ніж поперечних. Поверхневі Х. с. поширюються вздовж земної поверхні і згасають з глибиною.

Хімічне вивітрювання - процес зміни хімічного складу гірських порід з утворенням стійкіших мінералів в умовах земної поверхні. Особливо інтенсивно хімічне вивітрювання відбувається у вологих тропіках. Із процесами хімічного вивітрювання пов'язані великі родовища корисних копалин (бокситу, каоліну, фосфориту, руд нікелю, кобальту, заліза тощо).

Центр Європи - геодезичний пункт на території Закарпатської обл. України, у верхній точці річки Тиса, в урочищі Малий Потік на висоті 360 м н. р. м. Цей геодезичний знак встановив Військово-географічний інститут (1887) Австро-Угорщини біля шосейної дороги Ужгород-Рахів на 4,5 км північніше с. Ділове (до 1945 м. Трібушани) Рахівського району Закарпатської області і його традиційно наз. Ц. Е.

Ціна поділки - кутова або лінійна величина, що відповідає одній поділці основної або додаткової шкали вимірного приладу. Ц. п. шкал геодезичних приладів встановлюють залежно від їх призначення й точності. Є Ц. п. верньєра, рейки, кутомірного круга, рівня та ін.

Час місцевий - час зоряний, істинний сонячний час і середній сонячний час будь-якого меридіана.

Час поясний - місцевий середній сонячний час основного географічного меридіана того часового поясу, в якому розташований певний пункт.

Шельф - рівнинна слабонахилена (до 1°) смуга підводної окраїни материків (шириною від декількох км до 1200-1500 км), яка прилягає до берега суходолу й характеризується однаковою з нею геологічною будовою. Бровка може розміщатися на різних глибинах: від 50-100 м до 200 м, а в деяких випадках - до 1500-2000 м (наприклад у Південно-Курильській котловині Охотського моря).

Широта - одна з координат, що визначає положення точки на Землі (планеті) в напрямі південь-північ. Ш. змінюється від 0 на екваторі до 90° на полюсах. Для точок північної півкулі її наз. північною (N) та приймають додатною, а для точок південної півкулі - південною (S) і відповідно від'ємною. На глобусах і картах Ш. показують за допомогою паралелей.

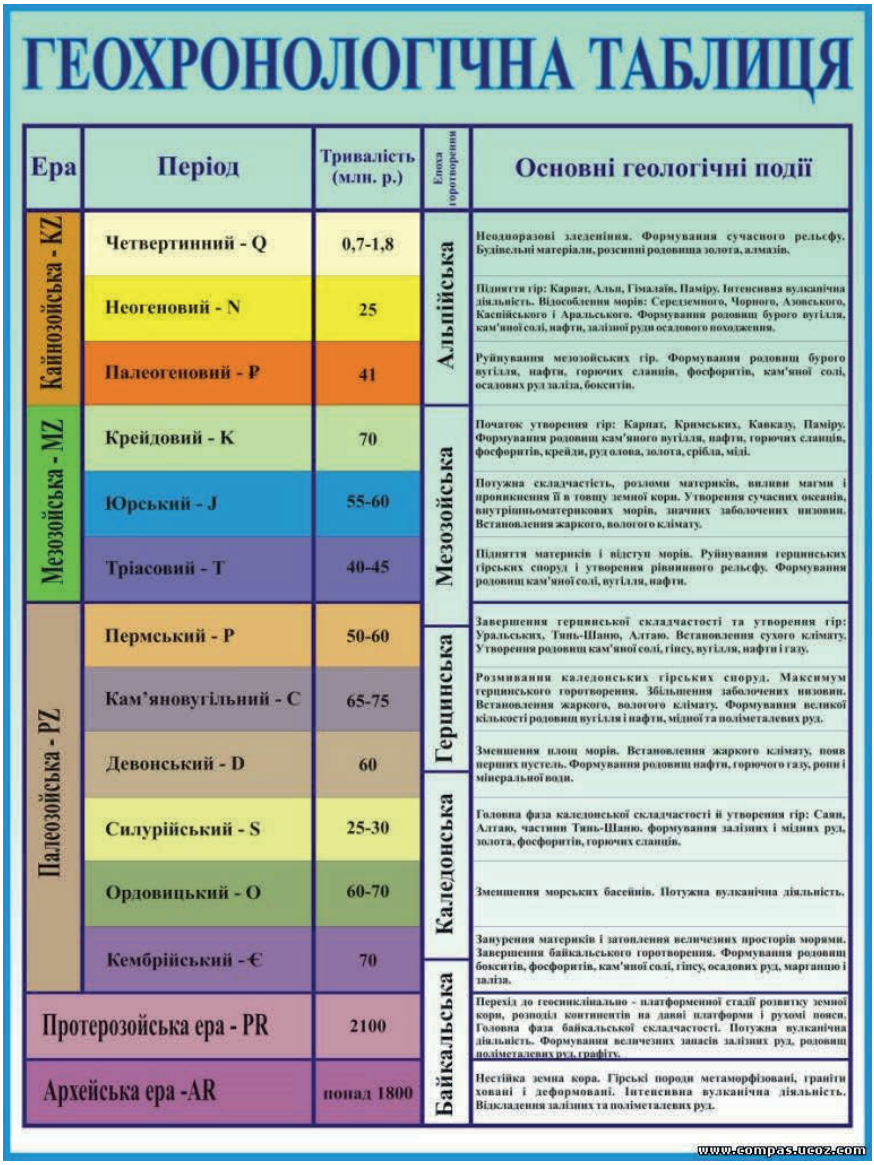
Шкала висот - важлива частина легенди карти на картах гіпсометричних. Це зазвичай горизонтальний або вертикальний стовпчик, розділений на однакові частини (напр., 1 см), на якому штрихи поділу, що означають ізогіпси, оцифровані проміжки між ними (ступені висот) зафарбовані відповідними кольорами. Ці кольори за тональністю і насиченістю перебувають у взаємно відповідній залежності за принципами тіньової пластики й утворюють колірний ряд, який наз. Ш. в. Вимоги до шкал гіпсометричних карт: кольорова пластика шкали має відповідати поперечному профілю рельєфу; зміна кольорового зафарблення в шкалі має бути така, щоб, незважаючи на східчасте зафарбування, зображений рельєф сприймався не східчастим, а єдиною поверхнею; ступені шкали на близькій віддалі мають чітко розрізнятися між собою, а на віддалі мають добре виділятися кольори основних висотних зон; тональність зафарбування ступенів не має бути темна і кольорова гама шкали має бути гармонійна й естетично сприйнятна. Кольорове зафарблення нижніх ступенів Ш. в. має слабо розрізнятись між собою, а у верхніх ступенях це зафарблення має бути виразним.

Шкала Мооса - запропонований німецьким вченим Ф. Моосом набір мінералів — еталонів з послідовно зростаючою твердістю. Використовується для орієнтовного визначення твердості мінералів.

Шовінізм – роздутий до ідеологічних крайнощів націоналізм, що виявляється у надмірному звеличенні своєї нації, наданні їй винятковості.

Ядро Землі - центральна область Землі, яка обмежена сферичною поверхнею із середнім радіусом 3470 км. Поділяється на зовнішнє й внутрішнє.

ГЕОХРОНОЛОГІЧНА ТАБЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО СУВЕРЕННІ ДЕРЖАВИ

№ з/п	Загальна назва держави (офіційна назва)	Столиця	Площа, тис. км²	Форма правління	Форма державного устрою
Країни Північної Європи					
1	Велика Британія	Лондон	242 495	КМ	У
2	Данія	Копенгаген	42 921	КМ	У
3	Естонія	Таллін	45 227	ПлР	У
4	Ісландія	Рейк'явік	103 000	ПлР	У
5	Ірландія	Дублін	69 797	ПлР	У
6	Латвія	Рига	64 573	ПлР	У
7	Литва	Вільнюс	65 286	ПлР	У
8	Норвегія	Осло	386 194	КМ	У
9	Фінляндія	Гельсінкі	338 440	ПлР	У
10	Швеція	Стокгольм	438 574	КМ	У
Країни Західної Європи					
11	Австрія	Відень	83 871	ПлР	Ф
12	Бельгія	Брюссель	30 528	КМ	Ф
13	Ліхтенштейн	Вадуц	160	КМ	У
14	Люксембург	Люксембург	2 586	КМ	У
15	Монако	Монако	2	КМ	У
16	Нідерланди	Амстердам	41 542	КМ	У
17	Німеччина	Берлін	357 376	ПлР	Ф
18	Франція	Париж	551 500	ЗР	У
19	Швейцарія	Берн	41 291	ДР	Ф
Країни Південної Європи					
20	Албанія	Тирана	28 748	ПлР	У
21	Андорра	Андорра ла Велья	468	КМ	У
22	Боснія і Герцеговина	Сараєво	51 209	ПлР	Ф
23	Ватикан	Ватикан	0,4	АМ	У
24	Греція	Афіни	131 957	ПлР	У
25	Іспанія	Мадрид	505 944	КМ	У
26	Італія	Рим	302 073	ПлР	У
27	Македонія	Скоп'є	25 713	ПлР	У
28	Мальта	Валлетта	315	ПлР	У
29	Португалія	Лісабон	92 226	ЗР	У
30	Сан- Марино	Сан- Марино	61	ПзР	У
31	Сербія	Бєлград	88 499	ПлР	У

32	Словенія	Любляна	20 273	ЗР	У
33	Хорватія	Загреб	56 594	КПлР	У
34	Чорногорія	Подгоріца	13 812	ПлР	У
Країни Східної Європи					
35	Білорусь	Мінськ	207 600	ПзР	У
36	Болгарія	Софія	111 002	ПлР	У
37	Молдова	Кишинів	33 846	ПлР	У
38	Польща	Варшава	312 679	ПлР	У
39	Росія (Російська Федерація)	Москва	17 098 246	ЗР	Ф
40	Румунія	Бухарест	238 391	ЗР	У
41	Словаччина	Братислава	49 035	ПлР	У
42	Угорщина	Будапешт	93 024	ПлР	У
43	Україна	Київ	603 500	ЗР	У
44	Чехія	Прага	78 868	ПлР	У
Країни Центральної Азії					
45	Казахстан	Нур-Султан	2 724 902	ПзР	У
46	Киргизстан (Киргизія)	Бішкек	199 949	ПлР	У
47	Таджикистан	Душанбе	142 600	ПзР	У
48	Туркменістан	Ашхабад	488 100	ПзР	У
49	Узбекистан	Ташкент	448 969	ПзР	У
Країни Південної Азії					
50	Афганістан	Кабул	652 864	ПзР	У
51	Бангладеш	Дакка	147 570	ПлР	У
52	Бутан	Тхімпху	38 394	КМ	У
53	Індія	Нью-Делі	3 287 263	ПлР	Ф
54	Іран	Тегеран	1 628 750	ПзР	У
55	Мальдіви	Мале	300	ПзР	У
56	Непал	Катманду	147 181	ПлР	Ф
57	Пакистан	Ісламабад	796 095	ПлР	Ф
58	Шрі-Ланка	Коломбо	65 610	ПзР	У
Країни Південно-Західної Азії (країни Близького Сходу)					
59	Азейбарджан	Баку	86 600	ПзР	У
60	Бахрейн	Манама	771	КМ	У
61	Вірменія	Єреван	29 743	ПзР	У
62	Грузія	Тбілісі	69 700	ЗР	У
63	Ємен	Сана	527 968	ПзР	У
64	Ізраїль	Єрусалим	22 072	ПлР	У

65	Йорданія	Амман	89 318	КМ	У
66	Ірак	Багдад	435 052	ПлР	Ф
67	Катар	Доха	11 607	АМ	У
68	Кіпр	Нікосія	9 251	КПзР	У
69	Кувейт	Ель-Кувейт	17 818	КМ	У
70	Ліван	Бейрут	10 452	ЗР	У
71	ОАЕ	Абу-Дабі	83 600	КМ	Ф
72	Оман	Маскат	309 500	АМ	У
73	Палестина (Ізраїль)	Рамалла	6 020	Автономія в межах Ізраїлю Частково визнана держава	
74	Саудівська Аравія	Ер-Ріяд	2 206 714	АМ	У
75	Сирія	Дамаск	185 180	ЗР	У
76	Туреччина	Анкара	783 562	ПзР	У
Країни Східної Азії					
77	Китай	Пекін	9 600 000	ПлР	У
	Макао	*Аоминь*	*30*	Спеціальний адміністративний район Китаю	
	Гонконг	*Гонконг*	*1 106*	Спеціальний адміністративний район Китаю	
78	Монголія	Улан-Батор	1 564 116	ЗР	У
79	Корея Південна	Сеул	100 284	ПзР	У
80	Корея Північна (Демократична Народна Республіка Корея)	Пхеньян	120 538	ПлР	У
81	Японія	Токіо	377 930	КМ	У
Країни Південно-Східної Азії					
82	Бруней (Бруней-Даруссалам)	Бандар-Сері-Бегаван	5 765	АМ	У
83	В’єтнам	Ханой	330 967	ПлР	У
84	Індонезія	Джакарта	1 910 931	ПзР	У
85	Камбоджа	Пномпень	181 035	КМ	У
86	Лаос	В’єнтьян	236 800	ПлР	У
87	Малайзія	Куала-Лумпур	330 323	КМ	Ф

88	М’янма	Найп’їдо	676 577	ЗР	У
89	Сінгапур	Сінгапур	719	ПлР	У
90	Східний Тимор	Ділі	14 919	ПлР	У
91	Таїланд	Бангкок	513 120	КМ	У
92	Філіппіни	Маніла	300 000	ПзР	У
Країни Північної Америки (Англо-Америка)					
93	Канада	Оттава	9 984 670	ДС	Ф
94	США	Вашингтон	9 833 517	ПзР	Ф
Країни Центральної Америки					
95	Беліз	Бельмопан	22 966	ДС	У
96	Гватемала	Гватемала	108 889	ПзР	У
97	Гондурас	Тегусігальпа	112 492	ПзР	У
98	Коста-Ріка	Сан-Хосе	51 100	ПзР	У
99	Мексика	Мехіко	1 964 375	ПзР	Ф
100	Нікарагуа	Манагуа	130 373	ПзР	У
101	Панама	Панама	75 320	ПзР	У
102	Сальвадор	Сан-Сальвадор	21 041	ПзР	У
Країни Карибської Америки					
103	Антигуа і Барбуда	Святого Іоана	442	ДС	У
104	Багамські острови	Нассау	13 940	ДС	У
105	Барбадос	Бріджтаун	431	ДС	У
106	Гаїті	Порт-о-Пренс	27 750	ПзР	У
107	Гренада	Сент-Джорджес	345	ДС	У
108	Домініка	Розо	750	ПлР	У
109	Домініканська республіка	Санто-Домінго	48 671	ПзР	У
110	Куба	Гавана	109 884	СР	У
111	Сент-Вінсент і Гренадіни	Кінгстаун	389	ДС	У
112	Сент-Кітс і Невіс	Бастер	261	ДС	Ф
113	Сент-Люсія	Кастрі	539	ДС	У
114	Трінідад і Тобаго	Порт оф Спейн	5 127	ПзР	У
115	Ямайка	Кінгстон	10 990	ДС	У
Країни Південної Америки					
116	Аргентина	Буенос-Айрес	2 780 400	ПзР	Ф

117	Болівія	Сукре	1 098 581	ПзР	У
118	Бразилія	Бразіліа	8 515 767	ПзР	Ф
119	Венесуела	Каракас	912 050	ПзР	Ф
120	Гайана	Джорджтаун	214 969	ЗР	У
121	Еквадор	Кіто	257 217	ПзР	У
122	Колумбія	Богота	1 141 748	ПзР	У
123	Парагвай	Асунсьйон	406 752	ПзР	У
124	Перу	Ліма	1 285 216	ПзР	У
125	Уругвай	Монтевідео	173 626	ПзР	У
126	Сурінам	Парамарібо	163 820	КР	У
127	Чилі	Сантьяго	756 102	ПзР	У
Країни Північної Африки					
128	Алжир	Алжир	2 381 741	ЗР	У
129	Єгипет	Каїр	1 002 000	ЗР	У
130	Лівія	Тріполі	1 676 198	ПлР	У
131	Марокко	Рабат	446 550	КМ	У
132	Судан	Хартум	1 886 068	ПзР	Ф
Країни Центральної Африки					
133	Ангола	Луанда	1 246 700	ПзР	У
134	Габон	Лібревілль	267 668	ПзР	У
135	Демократична Республіка Конго (ДРК)	Кіншаса	2 344 858	ЗР	У
136	Екваторіальна Гвінея	Малабо	28 052	ПзР	У
137	Камерун	Яунде	475 650	ПзР	У
138	Конго	Браззавіль	342 000	ЗР	У
139	Сан-Томе і Прінсіпі	Сан-Томе	964	ЗР	У
140	Центрально-Африканська Республіка (ЦАР)	Бангі	622 984	ПзР	У
141	Чад	Нджамена	1 284 000	ПзР	У
Країни Західної Африки					
142	Бенін	Порто-Ново	114 763	ПзР	У
143	Буркіна	Уагадугу	272 967	ЗР	У
144	Гамбія	Банджул	11 295	ПзР	У
145	Гана	Акра	238 537	ПзР	У
146	Гвінея	Конакрі	245 857	ПзР	У
147	Гвінея-Бісау	Бісау	36 125	ЗР	У
148	Кабо-Верде	Прая	4 033	ПлР	У
149	Кот-Д'івуар (Берег Слонової	Ямусукро	322 463	ПзР	У

	Кістки)				
150	Ліберія	Монровія	111 369	ПзР	У
151	Мавританія	Нуакшот	1 030 700	ЗР	У
152	Малі	Бамако	1 240 192	ЗР	У
153	Нігер	Ніамей	1 267 000	ЗР	У
154	Нігерія	Абуджа	923 768	ПзР	Ф
155	Сенегал	Дакар	196 712	ЗР	У
156	Сьєрра-Леоне	Фрітаун	72 300	ПзР	У
157	Того	Ломе	56 785	ПзР	У
Країни Південної Африки					
158	Ботсвана	Габороне	582 000	ЗР	У
159	Лесотто	Масеру	30 355	КМ	У
160	Намібія	Відхук	824 116	ПзР	У
161	Свазіленд (Есваніті)	Мбабане	17 363	КМ	У
162	Південна Африка (Південно-Африканська Республіка, ПАР)	Преторія	1 221 037	ЗР	У
Країни Східної Африки					
163	Бурунді	Бужумбура	27 830	ПзР	У
164	Джибутті	Джибутті	23 200	ЗР	У
165	Еритрея	Асмера	117 600	ПлР	У
166	Ефіопія	Адіс-Абеба	1 104 300	ПлР	Ф
167	Замбія	Лусака	752 612	ПзР	У
168	Зімбабве	Хараре	390 757	ЗР	У
169	Кенія	Найробі	591 958	ПзР	У
170	Коморські острови	Мороні	2 235	ПзР	Ф
171	Маврикій	Порт-Луї	1 969	ПлР	У
172	Мадагаскар	Антананаріву	587 295	ЗР	У
173	Малаві	Лілонгве	118 484	ПзР	У
174	Мозамбік	Мапуту	799 380	ПзР	У
175	Південний Судан	Джуба	658 841	ПзР	Ф
176	Руанда	Кігалі	26 338	ПзР	У
177	Сейшельські острови	Вікторія	457	ПзР	У
178	Сомалі	Могадишо	637 657	ПлР	У
179	Танзанія	Додома	947 303	ПзР	У
180	Уганда	Кампала	241 550	ПзР	У

Країни Австралії					
181	Австралія	Канберра	7 692 060	ДС	Ф
182	Нова Зеландія	Веллінгтон	268 107	ДС	У
Країни Океанії					
Меланезія					
183	Вануату	Порт-Віла	12 189	ПлР	У
184	Папуа-Нова Гвінея	Порт- Морсбі	462 840	ДС	У
185	Соломонові Острови	Хоніара	28 896	ДС	У
186	Фіджі	Сува	18 272	ПлР	У
Мікронезія					
187	Кірибаті	Південна Тарава	726	МС	У
188	Маршаллові Острови	Маджуро	181	ЗР	У
189	Науру	Ярен	21	ЗР	У
190	Палау	Нгелурмуд	459	ПзР	У
191	Федеративні штати Мікронезії	Палікір	702	ЗР	Ф
Полінезія					
192	Самоа	Апіа	2842	ПзР	У
193	Тонга	Нукуалофа	747	КМ	У
194	Тувалу	Фунафуті	26	ДС	У

Скорочення:

Форма правління:

ПзР – президентська республіка.	ЗР – змішана республіка.
КПзР – конституційна президентська республіка.	КМ – конституційна монархія.
ПлР – парламентська республіка.	АМ – абсолютна монархія.
КПлР –конституційна парламентська республіка.	ДС – держава у складі Співдружності (Брит.).
КР – конституційна республіка.	МС – монархія у складі Співдружності (Брит.).

Територіальний устрій:

Ф – федерація.	У – унітарна держава.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ЗАЛЕЖНІ ТЕРИТОРІЇ

№ з/п	Назва території	Адміністративний центр	Площа, тис. км²	Держава-суверен
Європа				
1	Нормандські о-ви (о.Гернсі, о.Джерсі, о. Олдерн)	Сент-Хелієр	180	Велика Британія
2	о. Мен	Дуглас	572	Велика Британія
3	Фарерські о-ви	Торгсван	1393	Данія
4	Гібралтар	Гібралтар	6	Велика Британія
Азія				
5	Чагос	Діго-Гарсія	0,06	Велика Британія
Північна Америка				
6	Бермудські о-ви	Гамільтон	53	Велика Британія
7	Гренландія	Нук (Готхоб)	2 166 086	Данія
8	о. Сен-П'єр і Мікелон	Сен-П'єр	242	Франція
Карибський басейн				
9	Ангілья	Валлі	91	Велика Британія
10	Аруба	Ораньєстад	180	Нідерланди
11	Віргінські о-ви	Род Таун	15	Велика Британія
12	Гваделупа	Бас-Тер	1 705	Франція
13	Кайманові о-ви	Джорджтаун	264	Велика Британія
14	Кюрасао	Віллемстад	444	Нідерланди
15	Мартініка	Форт-де-Франс	1 128	Франція
16	Монсеррат	Плімут	103	Велика Британія
17	Пуерто-Ріко	Сан-Хуан	8 868	США
18	Сен-Мартен	Маріго	34	Франція
19	Теркс і Кайкос о-ви	Коберн-Таун	948	Велика Британія
Південна Америка				
20	Гвіана	Кайєна	83 534	Франція
21	Фолклендські о-	Стенлі	12 173	Велика

	ви			Британія
Країни Північної Африки				
22	Зах. Сахара	Ель-Аюн	266 000	Марокко
Країни Західної Африки				
23	О. Св. Єлени	Джеймстаун	308	Велика Британія
Країни Східної Африки				
24	Майотта	Мамудзу	376	Франція
25	Реюньйон	Сен-Дені	2 513	Франція
Океанія				
Меланезія				
26	Нова Каледонія	Нумеа	18 575	Франція
Мікронезія				
27	Атол Вейк	-	74	США
28	Гуам	Хагатна	549	США
29	Північні Маріанські о-ви	Сайпан	457	США
Полінезія				
30	Американське Самоа	Паго-Паго	199	США
31	Волліс і Футуна	Мату-Уту	142	Франція
32	Ніуе	Алофі	260	Нова Зеландія
33	О-ви Кука	Аваруа	236	Нова Зеландія
34	О-ва Піткерн	Адамстаун	47	Велика Британія
35	Токелау	Токелау	12	Нова Зеландія
36	Французська Полінезія	Папеете	4000	Франція

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ МАКРОРЕГІОНИ СВІТУ

Близький Схід – лежить на стику Азії і Північної Африки. До нього належать Єгипет, Судан, Ізраїль, Сирія, Ліван, Туреччина, Ірак, Кіпр, країни Аравійського півострова і невеличкі держави Перської затоки.

Середній Схід – Іран, Афганістан. Іноді до цього макрорегіону зараховують також і країни Близького Сходу.

Скандинавія – Данія, Норвегія, Швеція, Ісландія

Закавказзя – Грузія, Вірменія, Азербайджан

Сахель – Мавританія, Сенегал, Малі, Буркіна-Фасо, Нігер, Чад, Судан, частково Ефіопія і Сомалі

Середня Азія – Туркменістан, Узбекистан, Таджикистан, Киргизстан

Далекий Схід – входять країни Східної Азії: Схід Росії, Китай, КНДР, Республіка Корея, Японія, Монголія, Тайвань

Магриб – Туніс, Алжир, Марокко (власне Магриб), а також Лівія, Мавританія, Західна Сахара, які разом утворюють «Великий Магриб»

Країни Балтії (Прибалтика) – Литва, Латвія, Естонія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безуглий В.В., Лисичарова Г.О. Географія (профільний рівень): підручн. Київ: Генеза, 2018. 288 с.
2. Бейдик О.О. Наш сусід – Словаччина. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. № 7-8. С. 58-61.
3. Білецький М.І., Ванда І.В.. Котик Л.І. Соціальна географія : словник-довідник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2014. 164 с.
4. Бранн С.Д., Дронова О.Л., Руденко Л.Г., Лейберюк О.М. Вплив російської агресії на стан розвитку географії в Україні. *Український географічний журнал,* 2020. № 2 (110). С. 30-38.
5. Великий атлас світу. Біла Церква: ПАТ Білоцерківська книжкова фабрика, 2015.192с.
6. Величко Л.П., Козленко О.Г., Малієнко Ю.Б., Мельник Ю.С., Надтока О.Ф. Синхроністична таблиця як засіб інтегрування знань із природничих предметів. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №4. С. 16-26.
7. Географічний портал. URL : http://geografica.net.ua/.
8. Геохронологічна таблиця. URL : http:// bing.com/images.
9. Грома В.Д., Грома Я.В. Про Трансільванію і не тільки. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №10. С. 41-46.
10. ДСТУ 3517-97. Гідрологія суші: терміни та визначення основних понять. Київ: Держстандарт України. 1997. 107с.
11. Задорожний М.П. Український національний музей у Чикаго. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №3. С. 46-48.
12. Задорожний М.П. Венеціанський карнавал. *Географія та економіка в рідній школі*, 2018. №3. С. 46-47.
13. Задорожний М.П. Земля Лінкольна. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №1. С. 36-46.
14. Задорожний М.П. Українська громада в США. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №1-2. С. 53-62.
15. Задорожний М.П. Українська громада в США. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №4. С. 33-48.
16. Задорожний М.П. Українська діаспора в країнах Закавказзя. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №11. С. 33-35.

17. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи. Країни Скандинавії. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №11. С. 34-38.
18. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: Західні Балкани. Греція. *Географія та економіка в рідній школі,* 2017. №10. С. 29-36.
19. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: історія формування, культура, наука, освіта. Географія та економіка в рідній школі, 2016. №6. С. 36-47.
20. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: історія формування, культура, наука, освіта. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №10. С. 35-42.
21. Задорожний М.П. Українська діаспора Європи: країни Бенілюксу. Швейцарія. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №9. С. 35-46.
22. Задорожний М.П. Українці Канади. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №12. С. 40-48.
23. ЗНО-онлайн. URL: zno.osvita.ua
24. Капіруліна С.Л. Бургундія. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №6. С. 40-48.
25. Капіруліна С.Л. Країна тюльпанів і вітряків. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. №5. С. 38-43.
26. Капіруліна С.Л. Лінія Мажино. *Географія та економіка в рідній школі,* 2016. №10. С. 32-34.
27. Кобернік С.Г., Коваленко Р.Р. Географія: підручн. Камянець-Подільський: Абетка, 2018. 256 с.
28. Країни світу. URL : https://data.un.org/
29. Куртей С.Л. «Альфа-місто» Франкфурт-на-Майні. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №11. С. 40-46.
30. Куртей С.Л. Гібралтар – ворота в Середземномор'я. *Географія та економіка в рідній школі,* 2019. №7-8. С. 59-62.
31. Павловська Т.С. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. [за ред. проф. І.П. Ковальчука]. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2009. 284 с.
32. Підгрушний Г.П. Концепція полюсів соціально-економічного розвитку: сучасне розуміння та практична значимість. *Матеріали теоретико-методологічного семінару, Інститут географії НАН України* (29 вересня 2013 р.), 2014.

Вип. 3. С. 6-16. URL: https://igu.org.ua/sites/default/files/pdf-text/polusy.pdf
33. Природні умови Східної Африки. URL : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/ekonomichna_geografija_zarubizhnikh_krajin/skhidna_afrika_prirodni_umovi_ta_resursi/64-1-0-916
34. Скавронська І. Світові й глобальні міста: подібності та відмінності. URL : Users/TEMP/Downloads/Skhid_2014_4_11%
35. Східна Африка. URL : http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/ekonomichna_geografija_zarubizhnikh_krajin/skhidna_afrika_naselennja/64-1-0-917
36. Уварова Г.Ш. Країни африканського туристичного регіону. *Географія та економіка в рідній школі*, 2018. №1. С. 36-41.
37. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Азійсько-тихоокеанський регіон. *Географія та економіка в рідній школі*, 2016. № 3. С. 36-46.
38. Уварова Г.Ш. Туристичні країни світу. Європа. *Географія та економіка в рідній школі,* 2016. №1. С. 39-42.
39. Уварова Г.Ш., Федорова Ю.О. Особливості розвитку рекреаційного туризму у Франції. *Географія та економіка в рідній школі*, 2019. №6. С. 37-42.
40. Український центр оцінювання якості освіти. URL: testportal.gov.ua
41. Філончук З.В. Країна, що започаткувала великі географічні відкриття. *Географія та економіка в рідній школі,* 2019. №11. С. 32-36.
42. Фрережеан Антуан, Кудруа де Лілль Лідія, Савчук І.Г. Прямі іноземні французькі інвестиції в Україну. У*країнський географічний журнал*, 2017. №1 (97). С. 55-61.
43. Центральна Африка. URL : http://poradumo.com.ua/324022-c-401/
44. Чумаслова Н. Країни світу: енциклопедичний довідник. Харків: ВД «Школа», 2008. 384 с.
45. Яценко В.С. Пізнавальні мандрівки. Працюємо із синхроністичною таблицею. *Географія та економіка в рідній школі*, 2017. №6. С. 30-33.

Підписано до друку 01.02.2023.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.
Друк. арк. 10,5. Умов. друк. арк. 9,8.
Наклад 100 прим. Зам. № 614/1.

Віддруковано ФОП Корзун Д.Ю. з оригіналів замовника.
Свідоцтво про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця
серія В02 № 818191 від 31.07.2002 р.
21034, м. Вінниця, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: 0 (800) 33-00-90, (096) 97-30-934, (093) 89-13-852, (098) 46-98-043.
e-mail: info@tvoru.com.ua
http://www.tvoru.com.ua